

Alcoholgebruik onder jongeren

Nota van bevindingen Rijssen-Holten

Utrecht, juli 2011

Integraal Toezicht Jeugdzaken is een programmatische samenwerking van:

- Inspectie voor de Gezondheidszorg
- Inspectie van het Onderwijs
- Inspectie Jeugdzorg
- Inspectie Openbare Orde en Veiligheid
- Inspectie Werk en Inkomen

www.jeugdinspecties.nl

Over Integraal Toezicht Jeugdzaken

In Integraal Toezicht Jeugdzaken (ITJ) werken vijf rijksinspecties samen: de Inspectie voor de Gezondheidszorg, de Inspectie van het Onderwijs, de Inspectie Jeugdzorg, de Inspectie Openbare Orde en Veiligheid, en de Inspectie Werk en Inkomen. ITJ onderzoekt maatschappelijke problemen van en door jongeren die een intersectorale aanpak vergen. Het gaat bijvoorbeeld om problemen als kindermishandeling, overgewicht, jeugdcriminaliteit, verslaving en armoede. ITJ onderzoekt de kwaliteit van de samenwerking van voorzieningen voor de jeugd en het resultaat van deze samenwerking voor de problemen van de jongeren. In het ITJ-toezicht staat het belang van het kind voorop. Uitgangspunt is het Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Voorwoord

Nederlandse jongeren drinken over het algemeen te jong, te vaak en te veel. In het rapport *Geen deuren maar daden* riep de Adviescommissie Drugsbeleid in 2009 de overheid op het gebruik van drugs en alcohol onder jongeren daadkrachtiger tegen te gaan. Drankgebruik zorgt voor maatschappelijke problemen in de vorm van overlast op straat en criminaliteit, maar ook - en dat is minstens zo zorgelijk- voor (gezondheids)problemen bij de jongeren zelf. Een verstoorde ontwikkeling van de hersenen, schooluitval en gedragsproblemen zijn daar voorbeelden van. Omdat biologische, sociale en psychologische factoren een rol spelen bij overmatig drankgebruik is een integrale aanpak noodzakelijk, waaraan verschillende organisaties meewerken.

Tegen deze achtergrond heeft ITJ onderzocht of organisaties en voorzieningen er gezamenlijk in slagen op lokaal niveau het alcoholgebruik onder jongeren tot achttien jaar te voorkomen dan wel te verminderen. ITJ voerde een onderzoek uit in vier gemeentes in Nederland, waaronder Rijssen-Holten.

Een belangrijke conclusie van dit onderzoek is dat de gemeente Rijssen-Holten samen met de betrokken partners goede stappen heeft gezet in de aanpak van het alcoholgebruik onder jongeren. Op een aantal gebieden is verbetering nodig. Hierbij denkt ITJ aan het beter in beeld krijgen van de jongeren die vroeg, vaak en veel alcohol drinken, het aanscherpen van de interventiemix op onderdelen en het uitbouwen van de regierol van de gemeente. Het is aan de gemeente Rijssen-Holten om aan de slag te gaan met die adviezen. ITJ heeft er vertrouwen in dat de samenwerking van alle betrokken partijen het resultaat zal opleveren waar we naar streven: minder drankgebruik onder alle jongeren in de gemeente.

Namens ITJ bedank ik iedereen die heeft meegewerkt aan dit onderzoek. Allen die in Rijssen-Holten zullen samenwerken aan een nieuwe aanpak, wens ik van harte succes.

Namens deze,
Voorzitter Stuurgroep Integraal Toezicht Jeugdzaken,

Mevrouw drs. G.E.M. Tielen

Samenvatting

Nederlandse jongeren drinken over het algemeen te jong, te vaak en te veel. De gevolgen daarvan zijn ernstig. In de eerste plaats omdat alcoholgebruik op jonge leeftijd de ontwikkeling van de hersenen schaadt, maar ook omdat het kan leiden tot schooluitval, ongeremd gedrag en gewelddadigheid, en relationele problemen. Daarnaast heeft de maatschappij last van drinkende jongeren. Alcoholgebruik onder jongeren gaat vaak gepaard met overlast in de publieke ruimte zoals geweld, vernielingen en andere criminaliteit.

De landelijke overheid heeft in de afgelopen jaren beleid ontwikkeld om het drankgebruik onder jongeren terug te dringen. Ook op regionaal niveau hebben partijen gezamenlijk beleid geformuleerd. Het is aan de gemeentes om dat beleid op lokaal niveau te vertalen in concrete maatregelen. Integraal Toezicht Jeugdzaken (ITJ) onderzocht in 2010 in een aantal Nederlandse gemeenten hoe zij hun beleid in praktijk brengen en wat dat oplevert. Enschede, Gemert-Bakel, Helmond en Rijssen-Holt en hebben meegewerkt aan dit onderzoek. De focus van het onderzoek lag op ketensamenwerking, omdat een integrale aanpak waarbij alle partijen betrokken zijn, leidt tot zichtbare resultaten: jongeren die minder drinken en daar ook later mee beginnen. ITJ ging na of organisaties en voorzieningen er gezamenlijk in slagen op lokaal niveau het alcoholgebruik onder jongeren te voorkomen of te verminderen.

ITJ heeft op verschillende manieren informatie verzameld over de gemeenschappelijke aanpak van gemeente en betrokken partijen om het alcoholgebruik onder jongeren in Rijssen-Holt en te voorkomen en te verminderen. Ook in Rijssen-Holt en drinken jongeren te veel, te vroeg en te vaak. De gemeente is zich hier van bewust en voert al enige jaren een alcoholmatigingsbeleid. Deze aanpak is opgepakt in samenwerking met betrokken organisaties en partijen op lokaal en regionaal niveau. Het alcoholmatigingsbeleid in Rijssen-Holt en richt zich op activiteiten in de drie leefgebieden van de jongeren (Thuis, Vrije tijd en Onderwijs) aan de hand van de drie V's (voorschriften, voorlichting en voorzieningen). De activiteiten hebben zich de afgelopen jaren vooral gericht op voorlichting, deskundigheidsbevordering en preventie. Daarnaast zijn stappen gezet op het gebied van voorschriften en voorzieningen zoals onder meer de handhaving door politie, het ketenbeleid, verwijzingsmogelijkheid naar de leerstraf Alcohalt, het Convenant Keurmerk Veilig Uitgaan en de aandacht voor alcoholmatiging in de sportnota.

Uit de gesprekken blijkt dat de gemeente en organisaties zich bewust zijn van het feit dat nog niet alles is afgerond en geëvalueerd. Daarnaast geven de ondervraagden aan dat op onderdelen verbeteringen mogelijk zijn. ITJ deelt deze mening en vindt dat op een aantal terreinen nog verdere stappen gezet moeten worden om ook in de toekomst jongeren niet of minder te laten drinken. Dit vraagt van de gemeente en betrokken partijen een voortdurende en verdere inspanning om tot een duurzame gedragsverandering onder jongeren en ouders te komen op dit thema.

ITJ concludeert dan ook dat de gemeente en betrokken partijen goede stappen hebben gezet in de aanpak van het alcoholgebruik onder jongeren, maar vindt dat op een drietal terreinen verbetering nodig is. Allereerst is het voor een effectieve aanpak nodig dat jongeren die (overmatig) alcohol drinken veel zichtbaarder worden, zowel in de praktijk door het signaleren van deze jongeren als in het delen van de informatie over deze signalen. De gegevens die door de GGD worden verzameld kunnen hierbij ondersteunen. Het tweede verbeterpunt betreft de integrale aanpak. De interventiemix kan op verschillende onderdelen worden aangescherpt. Aandachtspunt hierbij zijn het terugdringen van de beschikbaarheid van alcohol in de gemeente en de betrokkenheid van alle partijen in de gemeente, inclusief de ouders en de jongeren. Als laatste vraagt ITJ aandacht voor de regierol van de gemeente. Deze regierol, zowel intern als extern, is nodig om het alcoholgebruik onder jongeren op de lange termijn te laten dalen.

ITJ heeft ten behoeve van deze verbeterpunten een aantal aanbevelingen geformuleerd. Deze zijn:

- *Zichtbaarheid van het probleem*

Uit het onderzoek komt naar voren dat al verschillende professionals signaleren waar en welke jongeren alcohol drinken en in welke mate. Deze signalen worden echter niet centraal gemeld of gebundeld en leiden nog onvoldoende tot actie. ITJ beveelt aan de vroegsignaleringsfunctie van de professionals te versterken en signalen systematisch met elkaar te delen. Gebruik deze signalen, samen met de gegevens van de GGD uit de periodieke gezondheidsonderzoeken en de E-MOVO cijfers om risicogroepen te onderscheiden en het probleem zichtbaarder te maken.

- *Integrale aanpak*

Blijf aan een integrale aanpak werken en breid de activiteiten op de terreinen voorschriften en voorzieningen uit. Ten aanzien van de voorlichtingsactiviteiten beveelt ITJ aan om aandacht te besteden aan het vergroten van de weerbaarheid van de jongeren. Daarnaast is het nodig om structureel overleg te voeren met de alcoholverstrekkers over alcoholmatiging en de beschikbaarheid van alcohol in de gemeente terug te dringen. Ook ouders en jongeren kunnen een actievere rol krijgen in de aanpak. Gezien de complexiteit van de problematiek is de inzet van alle partijen nodig.

- *Regie*

De gemeente heeft de regierol op dit onderwerp genomen en deze aanpak heeft politiek en bestuurlijke commitment gekregen. ITJ vindt dat in deze regierol op onderdelen kan verbeteren. Voor een stevige regie vanuit de gemeente is nodig dat de gemeente richting betrokken organisaties duidelijk maakt welke resultaten bereikt moeten worden en stuurt op een integrale aanpak waarbij afstemming en samenhang tussen de activiteiten centraal staat. Gebruik de regiegroep of een andere bestaande overlegvorm om met belangrijke partners deze afstemming en samenhang structureel aan de orde te stellen. Daarnaast is het nodig om ook intern de afstemming te blijven zoeken en uit te breiden om ook de activiteiten op de terreinen voorschriften en voorzieningen verder invulling te kunnen geven.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	9
1.1. Het probleem: jongeren en alcohol.....	9
1.2 Gezondheidsschade en maatschappelijke overlast.....	10
1.3 Wat doet de landelijke overheid?	11
1.4 Leeswijzer	12
2. Methoden en toezichtkader	13
2.1 Onderzoeksvraag	13
2.2 Waarom Rijssen-Holten?	13
2.3 Onderzoeksmethoden	13
2.4 De kwaliteitscriteria van ITJ	15
3. Jongeren en drank in Rijssen-Holten	17
3.1 Hoeveel drinken jongeren in Rijssen-Holten?.....	17
3.2 Waar drinken jongeren alcohol?	18
3.3 Waarom drinken jongeren alcohol?.....	18
3.4 En waarom zouden ze niet of minder drinken?.....	20
4. De huidige aanpak	21
4.1 De regionale aanpak: Happy Fris?!	21
4.2 De lokale aanpak	22
4.3 Ketenbeleid gemeente Rijssen-Holten	25
4.4 Overlegvormen en samenwerkingsverbanden.....	27
4.5 Drijfveren van de betrokken partijen	29
4.6 De resultaten van de aanpak tot nu toe	30
5 Conclusies en aanbevelingen.....	33
5.1 Inleiding	33
5.2 Algemeen beeld	33
5.3 Zichtbaarheid van het probleem	34
5.4 Integrale aanpak.....	36
5.5 Regie	40
5.6 En nu verder	41
Bijlage 1 Resultaten IVS.....	43
Bijlage 2 Doelen op de drie leefgebieden aan de hand van de 3 V's (voorlichting, voorzieningen en voorschriften)	49
Bijlage 3 Suggesties voor een verbeterde aanpak vanuit de Group Decision Room.....	51

1. Inleiding

Drinkende jongeren worden steeds nadrukkelijker gezien als een probleem. Drank op jonge leeftijd leidt tot gezondheidsproblemen, tot overlast en, in sommige gevallen, tot een blijvende verslaving. Dit hoofdstuk schetst de omvang en de gevolgen van het probleem en sluit af met een leeswijzer voor de voorliggende nota van bevindingen.

1.1. Het probleem: jongeren en alcohol

Nederlandse jongeren drinken te jong, te vaak en te veel alcohol. Dit blijkt uit de diverse onderzoeken die de afgelopen jaren gepubliceerd zijn. In vergelijking met de Europese landen om ons heen behoren de Nederlandse jongeren tot de stevige drinkers. In het ESPAD-onderzoek (*European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*) uit 2003 liepen Nederlandse scholieren op kop bij het drinken van alcohol. In 2007 zijn de cijfers iets lager, maar nog steeds behoren de Nederlandse scholieren tot de bovengemiddelde drinkers in Europa.¹ In 2007 had, volgens het Peilstationsonderzoek² van het Trimbos-instituut, 79 procent van alle leerlingen (12-18 jaar) in het voortgezet onderwijs ooit alcohol gedronken, ongeveer evenveel meisjes als jongens. De cijfers uit de HBSC studie 2009³ laten zien dat ruim tweederde van de leerlingen tot en met 16 jaar ooit alcohol heeft gedronken. Ook jongeren in groep 8 van het basisonderwijs hebben ervaring met alcoholgebruik. Bijna een derde van deze leerlingen heeft al eens alcohol gedronken, jongens vaker dan meisjes.

Niet alleen het hoge percentage drinkers is opvallend, ook wordt per gelegenheid veel gedronken. Het aantal jongeren dat met een alcoholvergiftiging in het ziekenhuis terechtkomt neemt toe. Dat blijkt uit een recent verschenen rapport van de Reinier de Graaf Groep in Delft, het Nederlands Signaleringscentrum Kindergeneeskunde, de Universiteit Twente en Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP). In 2009 werden in Nederland 500 jongeren met een alcoholintoxicatie opgenomen in het ziekenhuis. Dit is een toename van 48 procent ten opzichte van 2008.^{4,5} De meest actuele cijfers van het NSCK laten een nog verontrustender beeld zien. In 2010 zijn er 37% meer kinderen en jongeren met een acute alcoholvergiftiging in Nederlandse ziekenhuizen opgenomen dan in 2009. Het aantal opnames is opgelopen van 297 in 2007, 337 in 2008, 500 in 2009 tot 684 opnames in 2010. Ook blijkt uit de registraties dat de wettelijke leeftijdsgrens geen belemmering is om alcohol te verkrijgen in supermarkten, slijterijen of horeca. De gemiddelde leeftijd van de comazuipers ligt iets boven de 15 jaar.⁶

¹ The 2007 ESPAD report, *Substance Use Among Students in 35 European Countries*, Stockholm, 2009

² K. Monshouwer e.a., *Jeugd en riskant gedrag 2007, kerngegevens uit het peilstationsonderzoek scholieren*, Trimbos-Instituut, Utrecht 2008

³ S. van Dorsselaer et. al, HBSC 2009. *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Trimbos-instituut, Utrecht 2010

⁴ Ronde K. Comazuipen neemt toe. Kennislink; 26 november 2007. Geraadpleegd op 1-11-2010, <http://www.kennislink.nl/publicaties/comazuipen-neemt-toe>

⁵ Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP), Universiteit Twente, Reinier de Graaf Groep en Nederlands Signaleringscentrum Kindergeneeskunde. Factsheet alcoholintoxicaties bij jongeren in Nederland (2007 t/m 2009).

⁶ NSCK, RDGG, STAP, TNO en UT, *Alcoholtoxicaties bij jongeren in Nederland, een onderzoek bij kinderafdelingen in Nederlandse ziekenhuizen*, mei 2011. Cijfers van 2007, 2008, 2009 en 2010.

De afgelopen jaren is landelijk wel een dalende trend te zien in het alcoholgebruik. De inspanningen van de laatste jaren lijken resultaat te hebben. Zowel het aantal jongeren dat ooit alcohol heeft gedronken als het aantal jongeren dat de afgelopen maand alcohol heeft gedronken is gedaald vergeleken met 2003. Deze daling doet zich met name voor in de jongste groepen tot 15 jaar. Daar tegenover staat dat áls jongeren drinken ze nog steeds veel drinken per gelegenheid. Hier is geen dalende trend in te zien.⁷

1.2 Gezondheidsschade en maatschappelijke overlast

Is het erg dat jongeren veel drinken? Die vraag wordt steeds vaker met ja beantwoord. De afgelopen jaren is uit wetenschappelijk onderzoek gebleken dat alcoholgebruik onder jongeren tot gezondheidsschade kan leiden. De gezondheidsschade van (overmatig) alcoholgebruik kent verschillende aspecten. Jongeren zijn, met een nog niet volgroeid lichaam, kwetsbaarder voor de gevolgen van alcoholgebruik dan volwassenen. De puberteit/adolescentie is een periode waarin de hersenen nog volop in ontwikkeling zijn. Alcohol verstoort deze ontwikkeling en dit kan een negatieve invloed hebben op de persoonlijke en sociale ontwikkeling. Door (overmatig) alcoholgebruik ontstaan regelmatig problemen op het relationele vlak: huiselijk geweld, relatieproblemen en problemen op school of het werk. Ook kan (overmatig) alcoholgebruik leiden tot onverantwoord en risicovol gedrag met verkeersongevallen, verdrinkingen en onveilige seks als gevolg. Het gebruik van alcohol over een langere periode geeft een verhoogd risico op verschillende soorten kanker, maag- en leveraandoeningen en op hart- en vaatziekten.⁸

De effecten van alcohol uiteten zich op verschillende maatschappelijke gebieden. Het gebruik van alcohol kan naast gezondheidsschade ook leiden tot sociale schade. Overmatig alcoholgebruik heeft geregeld overlast in de publieke ruimte tot gevolg. Veel delicten zoals vernielingen, mishandelingen en vechtpartijen blijken met alcoholgebruik samen te gaan. Dit brengt veel schade aan materiaal en mensen met zich mee, maar zorgt ook voor gevoelens van onveiligheid bij burgers. Rondhangende jongeren die duidelijk onder invloed van alcohol zijn, worden als bedreigend ervaren. Regulering hiervan vraagt veel inzet en aandacht van politie en justitie.⁹

Een deel van de drinkende jongeren stopt of reguleert uit eigen beweging het alcoholgebruik. Bij anderen leidt experimenteren met alcohol tot langdurig of overmatig gebruik en zelfs tot verslaving, met alle daarbij behorende (gezondheid)problemen voor zowel het individu als de maatschappij.

De Adviescommissie Drugsbeleid¹⁰ roept in haar rapport *Geen deuren, maar daden* de regering op het gebruik van drugs en alcohol onder minderjarigen nadrukkelijker tegen te gaan nu uit

⁷ S. van Dorsselaer et. al, HBSC 2009. Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland. Trimbos-instituut, Utrecht 2010

⁸ Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), *Ranking van drugs*, 2009, S. Boelema e.a. *Fysieke, functionele en gedragsmatige effecten van alcoholgebruik op de ontwikkeling van 16-18 jarigen*, Trimbos-instituut, Universiteit Utrecht, Utrecht 2009 en www.alcoholpreventie.nl

⁹ Adviescommissie Drugsbeleid o.l.v. Wim van de Donk, *Geen deuren, maar daden. Nieuwe accenten in het Nederlandse drugsbeleid*, juli 2009, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), *Ranking van drugs*, 2009

¹⁰ Adviescommissie Drugsbeleid o.l.v. Wim van de Donk, *Geen deuren, maar daden. Nieuwe accenten in het Nederlandse drugsbeleid*, juli 2009

onderzoek blijkt dat jeugdig gebruik van alcohol en drugs schadelijker is dan eerder werd aangenomen. Ook pleit ze ervoor om jongeren te beschermen tegen het met drank samenhangend probleemgedrag en sociale marginalisering.

1.3 Wat doet de landelijke overheid?

De overheid erkent de noodzaak tot ingrijpen. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft in de Preventienota 2007-2010 'Kiezen voor gezond leven'¹¹ schadelijk alcoholgebruik onder jongeren aangewezen als een van de vijf landelijke prioriteiten op het gebied van collectieve preventie. Om gemeenten te ondersteunen bij het vertalen van het landelijk beleid naar uitvoering op lokaal niveau heeft de Voedsel en Waren Autoriteit in opdracht van het ministerie de Handleiding lokaal alcoholbeleid¹² ontwikkeld. De handleiding is gebaseerd op de vier pijlers van een effectief alcoholbeleid: educatie en publiek draagvlak, regelgeving, handhaving en vroegsignalering. Ten tijde van dit onderzoek is gebruik gemaakt van deze handleiding uit 2007. Ondertussen is in november 2010 de Handreiking Gezonde Gemeente¹³ verschenen als opvolger van de huidige handleidingen lokaal gezondheidsbeleid waaronder de Handleiding lokaal alcoholbeleid. De Handreiking Gezonde Gemeente geeft gemeentebambtenaren en lokale professionals van GGD'en, GGZ en Verslavingszorg handvatten om de thema's roken, depressie, overgewicht, alcohol, en seksualiteit op te nemen in het lokale gezondheidsbeleid én deze om te zetten in actieprogramma's. Voor alcohol worden nu diverse acties op vijf pijlers geformuleerd: Inrichting van de fysieke omgeving, Regelgeving en handhaving, Voorlichting en educatie, Signalering en advies en Ondersteuning. De handleiding bestaat om te beginnen uit achtergrondinformatie die nodig is om alcohol als speerpunt op te nemen in de lokale nota gezondheidsbeleid. Daarnaast wordt aan de hand van voorbeelden aangegeven hoe een gemeente de vijf pijlers concreet kan invullen met maatregelen en activiteiten. Ook is een overzicht beschikbaar van alcoholpreventieprogramma's rond de vijf pijlers voor effectief alcoholbeleid voor verschillende leeftijdsgroepen.

Zowel in de handleiding uit 2007 als in de Handreiking Gezonde Gemeente wordt benadrukt dat een effectief alcoholbeleid een integraal alcoholbeleid inhoudt. Vanwege zowel de gezondheids- als de maatschappelijke schade die alcoholgebruik kan veroorzaken, dient een gemeentelijk alcoholbeleid naast welzijnsbelangen ook de openbare orde en daarmee de veiligheid van de burgers. Dit vraagt om een integrale benadering vanuit verschillende beleidsdisciplines binnen de gemeente. Daarnaast spelen zowel biologische, sociale en psychologische factoren een rol bij het alcoholgebruik van jongeren. De vele beroepsgroepen en organisaties die zich bezighouden met jongeren, moeten goed samenwerken, wil hun van aanpak van dit complexe probleem effect hebben.

¹¹ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Preventienota. *Kiezen voor gezond leven, 2007-2010*. Den Haag, december 2006.

¹² *Handleiding lokaal alcoholbeleid*. VWA, Den Haag, 2007

¹³ De Handreiking Gezonde Gemeente is een product van onder andere STIVORO, Voedingscentrum, NISB, Trimbos-instituut, Pharos, Rutgers Nisso Groep, Soa Aids Nederland, Schorer, STAP, de Voedsel- en Warenautoriteit en het RIVM Centrum Gezond Leven. Het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL) coördineert het traject.

In de in mei van dit jaar gepresenteerde Landelijke nota gezondheidsbeleid *Gezondheid dichtbij*, wordt benadrukt dat de vijf speerpunten -waaronder schadelijk alcoholgebruik- uit de preventienota van 2006 belangrijk blijven, maar dat het accent komt te liggen op bewegen. Daarnaast wordt de nadruk gelegd, ook wat betreft gezondheid, op de eigen verantwoordelijkheid en eigen kracht van mensen. "Dat betekent dat niet de overheid maar de mensen zelf in eerste instantie aan zet zijn. Betrokkenheid van het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, het onderwijs en zorgverleners bij het stimuleren van gezond gedrag wordt vergroot. Indien een bijdrage van de overheid noodzakelijk is, zijn de gemeenten in veel gevallen als eerste aan zet".¹⁴

Extra aandacht zal worden besteed aan de jeugd. Het kabinet wil inzetten op het positief stimuleren van gezond gedrag en op het ontwikkelen van weerbaarheid bij jongeren. Riskant en problematisch middelengebruik is één van de drie thema's die speciaal aandacht van het kabinet krijgen. Verslavingsrisico's ten gevolge van het gebruik van alcohol, tabak en drugs wil het kabinet samenhangend aanpakken, bijvoorbeeld via het programma de Gezonde School en Genotmiddelen. Om jongeren van 14 tot en met 18 jaar weerbaar te maken start nog in 2011 een interactief, online programma.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport begint met een korte omschrijving van de onderzoeksvraag en van de methode die ITJ heeft gebruikt om die vraag te beantwoorden. Hoofdstuk 3 schetst een beeld van het drinkgedrag van jongeren in Rijssen-Holtten. Hoeveel drinken ze, waar en waarom? In hoofdstuk 4 wordt beschreven hoe de gemeente landelijk en regionaal beleid vertaalt in lokaal beleid. Aandacht wordt besteed aan de partijen die zijn betrokken bij het beleid, aan hoe ze betrokken zijn, wat ze doen en hoe de samenwerking tussen de partijen verloopt. Ook de geboekte resultaten komen aan de orde. Het rapport wordt afgesloten met conclusies en concrete aanbevelingen aan de gemeente, waarmee het mogelijk is de samenwerking in de keten te verbeteren en zo het alcoholgebruik onder jongeren te verminderen of te voorkomen.

¹⁴ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,. Landelijke nota gezondheidsbeleid. *Gezondheid dichtbij*. Den Haag, mei 2011

2. Methoden en toezichtkader

Welke onderzoeksvraag stond centraal in dit onderzoek en op welke manier heeft ITJ het onderzoek uitgevoerd? Hoe zijn de verzamelde gegevens beoordeeld? Deze vragen staan centraal in dit hoofdstuk.

2.1 Onderzoeksvraag

Met dit onderzoek wilde ITJ achterhalen wat de huidige aanpak van drankgebruik onder jongeren concreet aan resultaten oplevert in Rijssen-Holten: gaan jongeren daadwerkelijk later en minder drinken? Daarvoor moet een aantal vragen beantwoord worden. Zoals: In hoeverre hebben de partijen inzicht in de problematiek van drankgebruik onder jongeren? Werken ze samen om die problematiek te bestrijden en hanteren ze daarbij een integrale aanpak? Hoe coördineren ze hun samenwerking en hoe gebruiken ze de beschikbare informatie?

De centrale onderzoeksvraag luidt: In hoeverre slagen organisaties en voorzieningen er gezamenlijk in om op lokaal niveau het alcoholgebruik onder jongeren tot achttien jaar te voorkomen dan wel te verminderen?

2.2 Waarom Rijssen-Holten?

Bij de keuze voor een gemeente waren twee vragen leidend: waar is het probleem groot? En: waar zijn de risico's voor jongeren om met dit probleem in aanraking te komen hoog? In deze gemeenten is aanpak van het probleem immers het meest urgent en valt het meeste resultaat te boeken. In CBS-gegevens (periode 2004-2007) over het aantal overmatige en zware drinkers vanaf twaalf jaar per GGD-regio, valt de regio Twente in negatieve zin op. Binnen deze regio selecteerde ITJ een grote en een kleine gemeente. Bij de selectie hebben we twee bijkomende criteria gehanteerd: ten eerste het percentage jongeren onder de achttien jaar. Dit is van belang omdat een hoog percentage jongeren betekent dat er een grote risicogroep is. Ten tweede het percentage allochtone inwoners; uit onderzoek is bekend dat allochtonen over het algemeen minder alcohol drinken dan autochtonen.¹⁵

De twee gemeenten in Twente zijn: Rijssen-Holten en Enschede.

2.3 Onderzoeksmethoden

ITJ heeft zes onderzoeksmethoden ingezet om een antwoord te vinden op de onderzoeksvraag. Hieronder volgt per methode een korte beschrijving:

1. *Deskresearch*: via internet is gerichte informatie achterhaald over de gemeente Rijssen-Holten: Hoe is de bevolking opgebouwd? Hoe zit het bestuur in elkaar? Welke organisaties zijn betrokken bij de aanpak van alcoholgebruik onder jongeren? Ook is gekeken naar het

¹⁵ Dotinga A. *Drinking in a Dry Culture: Alcohol use among second-generation Turks and Moroccans: measurements and results (thesis)*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam, 2005

regionale beleid: hoe wordt het alcoholgebruik onder jongeren daar aangepakt? En hoe werkt dat door op lokaal niveau? Hiervoor kon ITJ gebruik maken van beleidsplannen, jaarverslagen en regionale onderzoeken. Daarnaast is aanvullende informatie verwerkt die is ontvangen van verschillende partijen tijdens de interviews.

2. *Interactive voting system (IVS)*. Op de 4 scholen voor het voortgezet onderwijs in Rijssen-Holten zijn 298 leerlingen ondervraagd over hun alcoholgebruik (4 brugklassen havo, 4 brugklassen vmbo, 1 klas havo 5 en 4 klassen vmbo 4). De resultaten waren meteen zichtbaar voor de leerlingen. Zie voor de belangrijkste onderwerpen en resultaten bijlage 1.
3. *Mondelinge interviews*. ITJ interviewde 29 mensen van betrokken organisaties: de gemeente (4), de integraal procesmanager van de kansstructuur in Rijssen-Holten vanuit Stichting de Welle (1), de GGD Regio Twente (2), Tactus Verslavingszorg (3), Socuwe (2), de Protestantse Stichting Jeugdwerk Hervormde Gemeente te Rijssen (1), Stichting de Fakkeldrager (1), Stichting Sociaal Cultureel Werk Rijssen (1), De Waerdenborch (4), de Jacobus Fruytier scholengemeenschap (3), de politie (2), Stichting Terwille (2), Stichting Voorkom (2) en de projectleider van het regionale project 'Happy Fris?!' (1). De interviews vonden plaats aan de hand van een semi gestructureerde vragenlijst. We vroegen de respondenten naar het alcoholgebruik onder jongeren in hun gemeente. Hoeveel wordt volgens hen gedronken? Is dat een probleem? Welke aanpak hanteren zij en vanuit welk motief. Met wie werken ze samen om jongeren niet of minder te laten drinken. Waar zien ze mogelijkheden en knelpunten in de aanpak en/of de samenwerking. Van elk interview is een conceptverslag gemaakt, waarop de geïnterviewde kon reageren. Onjuistheden werden aangepast voordat het verslag definitief is vastgesteld.
4. *Telefonische interviews*. ITJ belde huisartsen (2), de huisartsenpost (1), ziekenhuizen in de regio (6), de supermarkten (9), de slijterijen (2), de plaatselijke horeca (13) en de sportverenigingen (11) en vroeg naar hun ervaringen met en aanpak van jongeren en alcohol. In totaal zijn 44 telefonische interviews afgenomen. Ook deze interviews zijn gehouden aan de hand van een semi gestructureerde vragenlijst. Hierbij zijn dezelfde vragen aan de orde geweest als bij de mondelinge interviews.
5. *Oudergesprek*. Daarnaast spraken de onderzoekers met drie ouders van De Waerdenborch en Jacobus Fruytier scholengemeenschap. Zij werden bevraagd over het alcoholgebruik van hun kinderen en hun eigen standpunten over drankgebruik onder jongeren. Wat doen ouders zelf aan het voorkomen en aanpakken van drankgebruik van hun kinderen, welke oplossingsmogelijkheden vinden zij zinvol.
6. *Versnellingskamer (Group Decision Room)*. Tot slot zijn twee GDR-sessies georganiseerd in Rijssen-Holten. Doel was om de bevindingen uit het onderzoek en de daaruit voortvloeiende aanbevelingen van ITJ voor te leggen en in korte tijd oplossingen te generen voor de korte en lange termijn om het alcoholgebruik onder jongeren in Rijssen-Holten te verminderen of te voorkomen. Daarnaast is het een gelegenheid waarbij de diverse organisaties die betrokken zijn bij het voorkomen en verminderen van het alcoholgebruik onder jongeren elkaar treffen.

2.4 De kwaliteitscriteria van ITJ

Een goede samenwerking tussen organisaties op lokaal niveau is een voorwaarde om het complexe probleem van alcoholgebruik onder jongeren aan te pakken. Voor het beoordelen van de samenwerking en de resultaten voor de jongeren in Rijssen-Holten heeft ITJ gebruik gemaakt van acht kwaliteitsaspecten. ITJ gebruikt deze kwaliteitscriteria als leidraad voor de beoordeling en weging van de verzamelde gegevens.

Kwaliteitscriterium	Uitleg
Doelconvergentie	Er bestaat overeenstemming tussen ketenpartners over het gezamenlijk doel van de keten om het probleem te voorkomen en te verminderen.
Gedeelde probleemanalyse	De ketenpartners hebben een gedeelde analyse van het probleem. Dit moet leiden tot een gedeeld beeld van de oorzaken, de omvang en de aangrijpingspunten om het probleem te voorkomen en te verminderen.
Ketenregie	Verschillende organisaties en voorzieningen werken efficiënt samen om aan het probleem van de jongere te werken. Activiteiten worden op elkaar afgestemd om het doel van de keten te realiseren.
Informatiecoördinatie	Gegevens die nodig zijn om het gezamenlijk doel te bereiken, worden verzameld, vastgelegd en uitgewisseld.
Bereik van de keten	De organisaties weten op welke jongeren en welk deel van het probleem de keten zich richt en hebben zicht op jongeren die zij wel en niet bereiken met het gezamenlijke of afzonderlijk aanbod.
Continuïteit in de keten	De activiteiten in de keten vinden ononderbroken plaats.
Oplossingsgerichtheid	De activiteiten van ketenpartners zijn gericht op het verminderen of voorkomen van het probleem en zijn afgestemd op de behoeften van jongeren. De afzonderlijke activiteiten van ketenpartners worden daartoe op elkaar afgestemd.
Systematische evaluatie en verbetering	Er vindt een systematische evaluatie plaats van de (keten)aanpak om de kwaliteit van de ketendoelen en het bereiken van de beoogde effecten te waarborgen en verbeteren.

Aan de hand van deze aspecten zijn vragen beantwoord als: zijn de betrokken partijen het eens over het gezamenlijke doel, aard en omvang van het probleem? Wordt informatie verzameld, vastgelegd en uitgewisseld? Zijn de activiteiten die worden ontplooid daadwerkelijk gericht op de oplossing van het probleem?

3. Jongeren en drank in Rijssen-Holten

Dit hoofdstuk schetst een beeld van het alcoholgebruik van de jongeren in de gemeente. Hoeveel drinken ze? Hoe komen ze aan alcohol? Waarom drinken ze? En hoe kijken hun ouders aan tegen het alcoholgebruik van hun kinderen?

3.1 Hoeveel drinken jongeren in Rijssen-Holten?

Jongeren op het platteland drinken meer alcohol dan hun leeftijdsgenoten in de (grotere) steden. Dat gegeven is al langer bekend uit de literatuur.¹⁶ Rijssen-Holten vormt daarop geen uitzondering. Eens in de vier jaar voert de GGD Regio Twente samen met andere GGD-en uit Oost-Nederland een grootschalig onderzoek uit naar de gezondheidstoestand en de leefstijl van jongeren uit klas 2 en 4 van het voortgezet onderwijs (E-MOVO). In het najaar 2007 is dit onderzoek voor het laatst uitgevoerd. Dit onderzoek levert op regio- en gemeenteniveau gegevens op over het alcoholgebruik onder de jongeren. Daaruit blijkt dat in 2007 63% van de jongeren in Rijssen-Holten ooit alcohol heeft gedronken en 51% heeft in vier weken voorafgaand aan het onderzoek alcohol gedronken. Deze percentages zijn vergelijkbaar met de cijfers op regionaal niveau (respectievelijk 65% en 52%) en zijn gelijk of hoger dan in de stad Enschede (respectievelijk 63% en 46%). In vergelijking met 2003 is het percentage jongeren in Rijssen-Holten dat in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek alcohol heeft gedronken ongeveer hetzelfde gebleven. Het aantal jongeren in Rijssen-Holten dat zegt wel eens dronken of aangeschoten te zijn geweest in de afgelopen vier weken voorafgaand aan het onderzoek is significant gedaald ten opzichte van 2003. Het percentage alcoholdrinkers in Rijssen-Holten is het hoogst in klas 4 vmbo. In de vier weken voorafgaand aan het onderzoek van de GGD Regio Twente heeft 28% van de jongeren in Rijssen-Holten 1 keer of vaker vijf of meer drankjes met alcohol bij één gelegenheid gedronken (bingedrinken).¹⁷

Wat zeggen jongeren in het ITJ onderzoek over hun drankgebruik?

ITJ voerde een zogenaamd stemkastjesonderzoek of Interactive Voting System (IVS) uit onder 298 leerlingen van de vier scholen voor voortgezet onderwijs in Rijssen-Holten. Jongeren van gemiddeld 12-13 en 15-16 jaar werden ondervraagd over hun drankgebruik. De uitkomsten daarvan bevestigen in grote lijnen bovenstaand beeld, 66% van alle ondervraagde jongeren geeft aan (wel eens) alcohol te drinken. Drinken neemt toe met het stijgen van de leeftijd: onder de eersteklassers heeft 52% wel eens alcohol gedronken, in klas 4/5 drinkt 90% van de jongeren. Wanneer jongeren in de brugklas alcohol drinken gaat het meestal nog niet om grote hoeveelheden: één tot drie glazen per week. In de bovenbouw gaat het om grotere hoeveelheden. Hierbij valt op dat jongens (veel) meer drinken dan meisjes. De helft van de jongens geeft aan gemiddeld zestien glazen of meer te drinken in een week. Het merendeel van de meisjes drinkt per week tussen de één en acht glazen alcohol. Wat verder opvalt, is dat 40% van de ondervraagde leerlingen aangeeft dat ze twaalf jaar of jonger waren toen ze hun eerste glas alcohol dronken. (Zie voor een uitgebreide weergave van het de resultaten van de IVS bijlage 1).

¹⁶ Trimbo-Instituut. *Preventie van schadelijk alcoholgebruik en drugsgebruik onder jongeren*, Utrecht, november 2010

¹⁷ GGD Regio Twente. *Leerlingen en hun gezondheid, welzijn en leefstijl van de leerlingen in de gemeente Rijssen-Holten*. Resultaten van het E-MOVO onderzoek 2007 onder leerlingen van de tweede en/of vierde klas, februari 2009

3.2 Waar drinken jongeren alcohol?

Uit het E-MOVO onderzoek van de GGD Regio Twente uit 2007 komt naar voren dat als jongeren in klas 2 en 4 in Rijssen-Holten alcohol drinken dit meestal thuis met anderen (48%) of bij anderen thuis (27%) gebeurt. Daarnaast drinkt 19% in een uitgaansgelegenheid, 7% van de jongeren drinkt alcohol op een schoolfeest en 12% drinkt alcohol in een keet/hok of schuur. 12% van de jongeren geeft aan wel eens voor het uitgaan alcohol te drinken, dit gebeurt meestal thuis of bij vrienden thuis.¹⁸

3.3 Waarom drinken jongeren alcohol?

Bovenstaande cijfers laten zien dat ook de jongeren in Rijssen-Holten vroeg, vaak en veel alcohol drinken. Het merendeel van de partijen die ITJ gesproken heeft, inclusief de ouders en de jongeren geven aan dat het drinken van alcohol door ouderen en jongeren normaal gevonden wordt in Rijssen-Holten. Het heeft een plek in het dagelijks leven en in vele maatschappelijke settings. Door de ondervraagden zijn verschillende oorzaken en motieven genoemd waarom jongeren (gaan) drinken. De genoemde oorzaken en motieven in het ITJ-onderzoek zijn geclusterd in vier groepen:

Drinken is onderdeel van de Twentse cultuur

Het drinken van alcohol is onderdeel van de Twentse cultuur en wordt normaal gevonden door alle gezindten. De regio kent een plattelandstraditie met de daarbij behorende feesten (o.a. de Keunefeesten) en culturele evenementen waar het drinken van alcohol bij hoort. Het is niet ongebruikelijk om na het harde werken te ontspannen door het drinken van alcohol. Ook op verjaardagen is het schenken van alcohol vanzelfsprekend. Jongeren krijgen dit mee en nemen het over. Volgens de ondervraagden vinden veel mensen in de regio het ook normaal dat jongeren vanaf hun 15e uitgaan en daar hoort drank bij.

'Zo wordt bij een verjaardag van een brugklasser Flügel flesjes drank cadeau gedaan en worden spelletjes met drank georganiseerd'.

(Professional)

Ouders zijn coulant

Uit de reacties van de ondervraagden rijst het beeld op dat een groot deel van de ouders het vanzelfsprekend vinden dat hun kinderen drinken. Zelf dronken de ouders vroeger ook en ondervonden destijds en nu nog steeds weinig problemen met het drinken van alcohol, dus waarom zouden ze het hun eigen kinderen verbieden? Volgens de ondervraagden zijn de ouders van mening dat het drinken van alcohol gewoon bij de leeftijd hoort en dat het vele drinken vanzelf overgaat als ze ouder zijn. Een aantal respondenten geeft hierbij aan dat de ouders zich niet realiseren dat ze zelf pas op latere leeftijd alcohol gingen drinken en kleinere hoeveelheden dronken dan de jongeren tegenwoordig. Daarbij legt volgens de ondervraagden een deel van de

¹⁸ GGD Regio Twente. *Leerlingen en hun gezondheid, welzijn en leefstijl van de leerlingen in de gemeente Rijssen-Holten*. Resultaten van het E-MOVO onderzoek 2007 onder leerlingen van de tweede en/of vierde klas. Februari 2009.

ouders te gemakkelijk de verantwoordelijkheid voor het drinken van alcohol door jongeren bij de samenleving. De beschikbaarheid is groot en de alcoholverstrekkers controleren lang niet altijd op de leeftijd van de jongeren bij het kopen van alcohol.

Ook wordt door de ondervraagden aangegeven dat ouders liever geen ruzie willen met hun kind en ze niet graag teveel verbieden of aanspreken op ongewenst gedrag. Ze geven te weinig en te onduidelijk grenzen aan. Een horecaondernemer verzucht zelfs dat in zijn zaak de kinderen geen alcohol kunnen krijgen aan de bar, maar vervolgens door hun ouders alsnog een biertje in de handen krijgen gedrukt.

De ondervraagden noemen daarnaast als oorzaak van het vele drinken van jongeren dat een deel van de ouders onvoldoende weten wat hun kind doet als het uitgaat of op straat rondhangt. Ook hebben de ouders vaak geen weet van de hoeveelheden alcohol die door hun kinderen op een avond worden gedronken. Ouders denken dat ze er toch niets tegen kunnen doen.

'Ouders zijn trots dat hun kind alcohol gebruikt en een keer dronken is; dat is een teken dat het kind al groot wordt'.

(professional)

IVS-resultaten

Van de eersteklassers zegt zo'n 33 procent te mogen drinken van de ouders. Tweederde (66 procent) van de brugklassers mag dus niet drinken van de ouders. 42 procent van deze brugklassers houdt zich niet aan de regels van de ouders en drinkt toch alcohol. 91 procent van de vierde- en vijfdeklassers mogen van hun ouders drinken. Ruim een derde (34 procent) van de ouderejaars geeft aan dat de ouders het geen probleem vinden als ze aangeschoten thuiskomen. Mochten ze dronken thuiskomen, dan denkt 23 procent dat hun ouders dat niet erg vinden. Anders gezegd: ruim een op de vijf jongeren schat in dronken thuis te mogen komen zonder daar problemen met ouders mee te krijgen.

Praten met ouders over alcoholgebruik is niet in alle gezinnen gebruikelijk. 43% van de jongeren geven aan niet met hun ouders te praten over het drinken van alcohol en regels omtrent alcoholgebruik.

'Vanaf 16 jaar mag ik zelf weten of en hoeveel ik drink'

(jongere)

Drinken is stoer

Ook jongeren in Rijssen-Holtten vinden het stoer om te drinken. Ze willen bij een groep horen en als iedereen alcohol drinkt, doen ze mee. Respondenten geven aan dat veel jongeren aangeven zich ook volwassen te voelen als ze alcohol drinken. Daarnaast maakt het drinken van alcohol de omgang met leeftijdsgenoten gemakkelijker. De alcohol heft een drempel op; de jongeren voelen zich minder geremd en het aangaan van sociale contacten wordt hierdoor vergemakkelijkt. Ook het afzetten tegen je ouders die het gebruik van alcohol verbieden wordt door een aantal respondenten genoemd als een reden om juist te gaan drinken.

Drank is makkelijk te krijgen

Vrijwel alle ondervraagden in het ITJ-onderzoek geven aan dat de verkrijgbaarheid van alcohol voor jongeren in Rijssen-Holten geen probleem is. De alcoholverstrekkers in het onderzoek -supermarkten, slijterijen, sportverenigingen en de horeca- geven aan dat zij zich houden aan de wettelijke leeftijdsgrenzen. Tegelijkertijd zeggen dezelfde respondenten dat de wettelijke regels uit de Drank- en Horecawet door de andere alcoholverstrekkers onvoldoende worden nageleefd. Hierbij wijzen de partijen naar elkaar. Verschillende horecaondernemingen wijzen naar de sportverenigingen waar minder toezicht is en het barpersoneel minder getraind wordt op de naleving van de regels uit de Drank- en Horecawet. Sportkantines worden soms gebruikt voor feesten of toernooien, waar alcohol wordt geschonken. Dit is een vorm van oneerlijke concurrentie vinden de horecaondernemers. Zowel de sportverenigingen, ouders en verschillende professionals wijzen naar de keten waar drank makkelijk en goedkoop te verkrijgen is. Ook de horeca vindt de hokken en keten niet alleen een vorm van concurrentie en zeggen dat ouders en politie hier onvoldoende toezicht houden. Jongeren, ook onder de 16 jaar, kunnen hier makkelijk aan (veel) alcohol komen.

Door ouders en diverse professionals wordt gewezen op de late sluitingstijden van de horeca. Jongeren kunnen hierdoor tot laat in de nacht alcohol blijven drinken en gelegenheden waar het eigenlijk niet mogelijk moet zijn om binnen te komen onder de 16 jaar blijken in de praktijk geen wachterdicht deurbeleid te (kunnen) voeren. En ook thuis is vaak alcohol in overvloed aanwezig.

3.4 En waarom zouden ze niet of minder drinken?

De brugklassers die niet drinken noemen in het IVS-onderzoek als belangrijkste reden hiervoor dat het niet mag van hun ouders of dat ze alcohol vies vinden.

Op de vraag uit het IVS-onderzoek wanneer ze minder zouden gaan drinken of zouden stoppen waren problemen met ouders en politie belangrijke redenen om minder te (gaan) drinken

De positieve invloed van ouders op het drinkgedrag van jongeren blijkt ook uit andere antwoorden.

Op de vraag of de jongeren minder of geen alcohol zouden drinken als ouders hen hierop zouden aanspreken geeft 49% van de brugklassers aan dit inderdaad te doen. Dit aantal is lager voor de hogere klassen, maar ook daar geeft een kwart aan minder te alcohol te gaan drinken als ouders hen aanspreken op het alcoholgebruik. Een zelfde aantal twijfelt, de overige 50% geeft aan dat ze zich hier niets van zullen aantrekken en gewoon blijven drinken.

Voor de ouderejaars waren ook redenen om minder te gaan drinken als ze er dik van zouden worden¹⁹ en als alcohol duurder wordt.

¹⁹ In het dialect betekent 'dik' dronken. Om misverstanden te voorkomen, is bij deze vraag telkens benadrukt dat met de antwoordcategorie 'als ik er dik van wordt' niet bedoeld is dronken worden, maar dat het hier gaat om de gewichtstoename door het gebruik van alcohol.

4. De huidige aanpak

De rijksoverheid pleit voor een integrale aanpak van het alcoholgebruik onder jongeren. Vanuit haar verantwoordelijkheid voor de openbare orde, volksgezondheid en jeugdbeleid heeft de gemeente een belangrijke taak in de aanpak van het alcoholgebruik onder jongeren. Dit kan de gemeente niet alleen, de inzet en samenwerking met de betrokken partijen op lokaal niveau is noodzakelijk. In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens aan bod de regionale aanpak Happy Fris?! in Twente, de lokale aanpak in Rijssen-Holten door de gemeente en betrokken organisaties en de wijze waarop de samenwerking tussen de betrokken partijen op lokaal niveau is geregeld.

4.1 De regionale aanpak: Happy Fris?!

Het Regionaal College in Twente stelde eind 2006, naar aanleiding van verontrustende signalen over de toename van alcoholgebruik door jeugdigen en het inzicht uit diverse onderzoeksrapporten hoe schadelijk alcoholgebruik op jonge leeftijd is, een stuurgroep 'jeugd en alcohol' in. De stuurgroep staat voor een integrale Twentse aanpak en is het project Happy Fris?! gestart. Deelnemers aan dit vierjarige project (2008-2012) zijn de 14 Twentse gemeenten, Tactus Verslavingszorg, Openbaar Ministerie, Politie Twente, Horeca Nederland regio Oost, Sportservice Overijssel en GGD Regio Twente. Het project streeft naar een samenhangende aanpak en richt zich op de verschillende leefgebieden van jongeren (thuis, onderwijs/werk en vrije tijd). De doelstellingen van het project zijn:

- De toename van het alcoholgebruik onder jongeren onder de 12 jaar en jongeren tussen de 12 en 16 jaar te stoppen.
- Het alcoholgebruik van 10 tot 12-jarigen met 50% verminderen. Uiteindelijk is het doel dat jongeren tot 12 helemaal geen alcohol meer gebruiken.
- Het alcoholgebruik van 12 tot 16-jarigen met 25% verminderen.

Bij de start van het project zijn drie regionale speerpunten benoemd: 'Alcohol en Sportkantines', 'Alcoholhalt (Meer dan een biertje)²⁰' en 'Keten en Hokken'. Voor Alcoholhalt is een regionale aanpak ontwikkeld die door Politie, Tactus en Halt wordt uitgevoerd. Voor de andere speerpunten zijn handreikingen verschenen. Met deze handreikingen kunnen gemeenten en betrokken partijen aan de slag om het beleid en de uitvoering op deze onderwerpen aan te pakken en te verbeteren. Vanuit het project Happy Fris?! wordt Tactus gefinancierd voor de coördinatie van de pilots 'Keten en Hokken' en 'Alcohol en Sportkantines' binnen het project Happy Fris?!. Naast de handreikingen is een website voor het regionale project ontwikkeld. Het fungeert als een belangrijk communicatiemiddel voor organisaties en gemeenten die betrokken zijn bij het project en op de website is onder andere informatie te vinden over de verschillende gemeentelijke alcoholmatigingsplannen. Vanuit Happy Fris?! wordt promotie- en campagnemateriaal beschikbaar gesteld aan betrokken partijen. Dit materiaal wordt onder andere gebruikt tijdens (zomer)evenementen en peeractiviteiten in de verschillende gemeenten. Ook de publiciteit rondom de regionale actieweek in alle 14 gemeenten in november 2010 is verzorgd vanuit het project. Verder volgen medewerkers van het project het landelijk aanbod en interventies die van belang

²⁰ Vanaf 2007 nemen alle gemeenten in Twente deel aan de uitvoering van de Haltgerichte aanpak voor jeugdige < 16 die onder invloed een Halt gerelateerd delict plegen.

kunnen zijn voor de gemeenten en stellen dit aanbod beschikbaar. De komende jaren is naast bovenstaande activiteiten extra aandacht voor de rol die ouders spelen bij het alcoholgebruik van hun kinderen.²¹

De Universiteit Twente heeft in 2010 een onderzoek²² uitgevoerd om inzicht te krijgen in de mening van ouders en jongeren over het uitgevoerde alcoholbeleid in de regio Twente en haar effecten. Uit het onderzoek blijkt dat een meerderheid van de ouders en de jongeren de norm 'onder de 16 jaar geen alcohol' steunt. Ook is gevraagd naar het alcoholgebruik onder de jongeren. In vergelijking met de landelijke en regionale cijfers uit 2007 is een positieve ontwikkeling te zien; jongeren die meegedaan hebben aan het onderzoek van de Universiteit Twente beginnen op latere leeftijd met drinken van alcohol en lijken in vergelijking met de E-MOVO gegevens uit 2007 ook minder glazen per week te drinken en minder aan bingedrinken te doen. Verder is in het onderzoek gevraagd naar de bekendheid met de activiteiten van het project Happy Fris?!. De speciale voorlichtingsavonden zijn redelijk bekend bij de ouders (43%). 45% van de ouders is zich bewust van het feit dat gemeenten bezig zijn met afspraken over keten en hokken. Jongeren zijn met name bekend met de politieregels (59%) en de voorlichtingslessen op school (64%). Ten aanzien van de rol van de opvoeding komt uit het onderzoek naar voren dat een deel van de ouders onderschat hoeveel hun eigen kind drinkt. 44% van de ouders van kinderen van 15 jaar onderschat zowel het wekelijkse aantal glazen alcohol dat hun kind drinkt als de frequentie van het bingedrinken.

4.2 De lokale aanpak

De gemeente Rijssen-Holtten participeert, als een van de 14 gemeenten, in het project Happy Fris?! en in de uitvoering van het gemeentelijke beleid wordt afstemming gezocht met het regionale project. Echter de gemeente Rijssen-Holtten was al voor het project Happy Fris?! begonnen met een alcoholmatigingsbeleid. Na het vaststellen van de kadernotitie 'Hep ie fris? Alcoholmatiging jeugd in gemeente Rijssen-Holtten 2006-2010' in januari 2007, is de gemeente met input van betrokken partijen onder leiding van een regiegroep aan de slag gegaan om te komen tot een uitwerking van de kadernotitie voor de periode 2008-2012.²³

De gemeente streeft naar een duurzaam en integraal alcoholbeleid, waarbij de gemeente de regierol vervult en een faciliterende taak heeft. De doelstellingen van het alcoholmatigingsbeleid in de gemeente zijn:

- de leeftijd waarop gestart wordt met drinken gaat omhoog naar 16 jaar;
- de hoeveelheden die jongeren drinken per keer gaat naar beneden;
- het aantal keren per week dat jongeren drinken gaat naar beneden.

De vierjaarlijkse E-MOVO onderzoeken van de GGD Regio Twente geven cijfers waarmee de trend gesignaleerd kan worden. De gemeente wil in de loop van 8-10 jaar een positieve trend zien.

²¹ Stuurgroep Jeugd en Alcohol Regio Twente. Happy Fris?! *Integrale aanpak jeugd & alcohol in Twente*. Oktober 2007. *Regionale aanpak 'jeugd en alcohol' in Twente. Happy Fris?! –in uitvoering- Jaarrapportage 2008*.

²² J. Gosselt, M. Pieterse, J. Van Hoof. *Happy Fris?! Twentse ouders en hun kinderen over alcoholgebruik*. Enschede: Universiteit Twente, 2010.

²³ *Hep ie fris? Uitwerking kadernotitie. Alcoholmatiging jeugd in de gemeente Rijssen-Holtten 2008-2012*.

Naast de inhoudelijke doelstellingen heeft de gemeente ook twee procesdoelstellingen geformuleerd:

- alle betrokken partijen stemmen hun activiteiten af en brengen samenhang in het aanbod;
- de gemeente stelt intern beleid op rond alcoholmatiging waarbij meerdere beleidsterreinen betrokken worden (Jeugd, Volksgezondheid, Veiligheid en Onderwijs).

De gemeente wil de doelgroep bereiken via de leefgebieden van de jongeren: Thuis, Vrije Tijd en Onderwijs. Voor elk leefgebied heeft de gemeente doelen geformuleerd (zie bijlage 2) aan de hand van de 3 V's: voorlichting, voorzieningen, voorschriften. Voorlichting omvat het uitvoeren van preventieactiviteiten zoals informatie, advies, deskundigheidsbevordering en training van vaardigheden. Voorzieningen gaan met name om de verkrijgbaarheid en de tijdstippen waarop alcohol verkrijgbaar is. Voorschriften hebben betrekking op alle wettelijke en lokale regelgevingen zoals vergunningen, de handhaving en controle van de regelgeving en het naleven van afspraken. Een drietal werkgroepen (school, thuis en vrije tijd) bestaande uit organisaties en partijen die een rol kunnen spelen bij de aanpak van het alcoholgebruik onder jongeren hebben, rekening houdend met de mix van de drie V's, wensen en ideeën kunnen aandragen. Het resultaat van deze inventarisatie was een focus op preventie: voorlichting voor jongeren en ouders en opleiding/deskundigheidsbevordering van professionals. Met een verdergaande invulling op het gebied van handhaving en controle is gewacht, gezien de uitkomst van de inventarisatie in de drie werkgroepen en omdat vanuit het regionale project Happy Fris?! nog acties op dit terrein werden ontwikkeld.

Bij de ontwikkeling en uitvoering van dit gemeentelijk alcoholmatigingsbeleid is een groot aantal partijen betrokken: het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs, de politie, de GGD Regio Twente, Stichting Voorkom, Tactus Verslavingszorg, Stichting Terwille, het jongerenwerk, de Jeugdraad Rijssen-Holten, de horecaondernemers, de sportverenigingen, de huisartsen, de supermarkten en de slijterijen. Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste activiteiten. In paragraaf 4.3 komt het beleid van de gemeente voor de keten en hokken aan bod.

- Vanuit de gemeente heeft Tactus de opdracht voorlichting te verzorgen op de basisscholen in groep 7 en 8 via de digitale methode 'op tijd voorbereid'. Voor het voortgezet onderwijs is een basisfinanciering voor preventieactiviteiten beschikbaar, die worden uitgevoerd door Tactus. Tactus komt jaarlijks op de scholen en voert interventies uit voor leerlingen, ouders en docenten. De scholen in het voortgezet onderwijs kunnen ook gastlessen laten verzorgen door Stichting Voorkom. Voor het organiseren van voorlichtingsavonden voor ouders door Stichting Voorkom kan een beroep gedaan worden op financiële middelen van de gemeente.
- De scholen die ITJ bezocht heeft voor de interviews (De Waerdenborch en de Jacobus Fruytier scholengemeenschap) geven beiden aan ouderavonden te organiseren over het onderwerp en in hun lesprogramma's aandacht te besteden aan alcohol- en drugsgebruik. Stichting Voorkom geeft ook voorlichting aan leerlingen op de Jacobus Fruytier scholengemeenschap over dit onderwerp. Op beide scholen wordt geen alcohol geschonken tijdens schoolfeesten en andere activiteiten die vanuit de school worden georganiseerd.
- Het jeugd- en jongerenwerk is vanuit de subsidievoorwaarden verplicht een tot twee avonden per jaar voorlichting aan jongeren te verzorgen over onderwerpen die onder jongeren spelen.

Dit kan alcohol zijn, maar kunnen ook andere onderwerpen zijn. Buiten deze voorlichtingsavonden spreken de jongerenwerkers met de jongeren regelmatig over hun alcoholconsumptie en geven dan voorlichting of bieden waar nodig ondersteuning.

Na afloop van een activiteit heb ik met een groep meiden van 12 gesproken die, zo had ik gehoord, op school waren betrapt met alcohol. Voor dat gesprek heb ik Tactus ingeschakeld en aan de wijkagent heb ik doorgegeven bij welke winkel de meiden de alcohol hadden gekocht. De agent heeft toen een bezoek gebracht aan die winkel.

(Jongerenwerker)

- Tactus heeft samen met een straathoekwerker de keten in de gemeente Rijssen-Holten bezocht en daar voorlichting gegeven aan de ouders en jongeren. Verder verzorgt Tactus op aanvraag deskundigheidsbevordering voor docenten, medewerkers bij sportverenigingen en jongerenwerkers. Tactus biedt de website 'drankendrugs.nl' voor jongeren actief aan. Jongeren vinden hier informatie, filmmateriaal en krijgen antwoord op vragen die ze stellen. Ook is Tactus met stands aanwezig bij activiteiten rondom alcohol op scholen in de regio.
- Stichting Voorkom verzorgt naast preventielessen op school over verslaving ook ouderavonden en docententrainingen op scholen. Daarnaast heeft de Stichting Voorkom ook programma's over verslaving ontwikkeld voor ambtsdragers, jeugdgroepen en ouders binnen de kerk.
- Stichting Terwille heeft voor jongeren in de leeftijd van 13 tot 16 jaar een project ReLEGS ontwikkeld, gericht op preventie en is met de kerken in gesprek om een goede vorm van voorlichting en preventie op te zetten.
- Binnen het leefgebied Onderwijs voert de GGD in onder andere groep 7 van het basisonderwijs en groep 2 VO het periodiek gezondheidsonderzoek uit. De jeugdverpleegkundige en/of de jeugdarts zien alle kinderen uit deze groepen en besteden bij deze groepen aandacht aan het alcoholgebruik van de jongere. Eventuele individuele problemen of zorgen worden besproken met ouders, jongeren en de school. Daarnaast doet de GGD vierjaarlijks het E-MOVO onderzoek bij leerlingen uit klas twee en vier van het voortgezet onderwijs. Naar aanleiding van de antwoorden krijgen de jongeren achteraf hun 'score' te zien en informatie over verschillende onderwerpen (zoals alcohol). De resultaten worden zowel aan de school als aan de gemeente aangeboden en besproken.
- Voor kortdurende en langdurige behandeling van jongeren met alcoholproblemen bieden zowel Tactus als Stichting Terwille een behandelaanbod. Verwijzing naar deze trajecten vindt plaats vanuit voorlichtingsactiviteiten van beide organisaties of via verwijzing door de politie, het onderwijs, het jongerenwerk en jeugdzorgaanbieders. Het aantal verwijzing van jongeren uit Rijssen-Holten voor dit aanbod is laag.
- De Jeugdraad Rijssen-Holten heeft voor de lokale invulling van Happy Fris een enquête gehouden onder jongeren over alcohol en de resultaten hiervan aangeboden aan de gemeente.
- Onderdeel van het actieplan integraal veiligheidsbeleid²⁴ is het project uitgaan in de horeca. Overeenkomstig de landelijk beproefde methode van het keurmerk veilig uitgaan (KVU) werken gemeente Rijssen-Holten, politie Twente cluster West, Openbaar Ministerie en Koninklijke

²⁴ Actieplan Integraal Veiligheidsbeleid 2011. Zicht en grip op veiligheid.

Horeca afdeling Sallandse Heuvelrug samen met als doel de veiligheid en leefbaarheid in het uitgaansgebied te blijven borgen en op onderdelen te verbeteren. In 2009 is hiervoor een convenant keurmerk veilig uitgaan getekend tussen deze partijen.

Vroeger waren er veel problemen in Rijssen-Holten rond de sluitingstijden. De gemeente ging toen heel streng controleren. Sommige ondernemingen kregen altijd een boete terwijl anderen ermee weg kwamen. Je krijgt dan scheve gezichten. Met het convenant willen we één lijn trekken.

(Horecaondernemer)

- De politie handhaaft de openbare orde en controleert of winkeliers de leeftijdsgrenzen in acht nemen bij de verkoop van alcohol aan jongeren. Jongeren die onder de 18 jaar in de gemeente door de politie worden opgepakt voor openbare dronkenschap worden meegenomen naar het bureau. Ook jongeren onder de 16 jaar die in bezit zijn van alcohol of alcohol drinken worden aangehouden. In overleg met Tactus wordt de ouders en jongeren passende ondersteuning geboden.
- Een motie in de gemeenteraad van Rijssen-Holten heeft gezorgd voor extra middelen om in Rijssen-Holten te kunnen starten met de Deventer aanpak 'Meer dan een biertje'. Jongeren die onder invloed van alcohol een Haltwaardig delict plegen, worden doorverwezen naar het OM of naar Halt Twente voor de leerstraf Alcoholh. Tactus gaat als onderdeel van Alcoholh in gesprek met ouders en de jongeren. Dit lokale initiatief is overgenomen door het regionale project Happy Fris?! en heeft geresulteerd in een regionale aanpak.
- In de sportvisie 2010-2014 is een paragraaf over alcoholmatiging opgenomen. Bij de sportnota zit een checklist die sportverenigingen kunnen gebruiken om te bepalen of zij aan alle geldende eisen voldoen.
- Het jongerenwerk heeft zelf het initiatief genomen om met de gemeenten afspraken te maken over het schenkebeleid in de jongerencentra. Het aantal verstrekking per avond per jongere is gelimiteerd (maximaal 3). Aan jongeren onder de 16 en jongeren die al gedronken hebben voordat ze binnenkomen wordt geen alcohol geschonken. Jongeren die hebben ingedronken en zich misdragen in het jongerencentrum moeten vertrekken. Alle jongerenwerkers geven aan dat ze jongeren op een later moment aanspreken op dit gedrag. Een van de jongerencentra, Pand 11 in Rijssen, schenkt helemaal geen alcohol. De organisatie vindt het alcoholgebruik onder jongeren een groot maatschappelijk probleem en kiest bewust voor het alcoholvrij organiseren van activiteiten voor jongeren.

4.3 Ketenbeleid gemeente Rijssen-Holten

Voor het leefgebied Thuis heeft de gemeente een beleid ontwikkeld voor de keten en hokken in Rijssen-Holten. Hierop zal in deze paragraaf verder worden ingegaan mede ook gezien de reacties tijdens de interviews en in de GDR op het gevoerde ketenbeleid door de gemeente.

De gemeente Rijssen-Holten heeft vanuit haar zorg voor de gezondheid en veiligheid van jongeren en de toenemende publiciteit in de media rondom dit onderwerp een beleidsvisie ontwikkeld voor

een verantwoord ketengebruik.²⁵ De keten in Rijssen-Holten bestaan uit kleine en vaste vriendengroepen die elkaar van school, sport of uit de buurt kennen en elkaar in het weekend op boerenerven in schuren of caravans ontmoeten en daarbij fris of een biertje (om niet) drinken. De leeftijd van de jongeren per keet varieert. Het merendeel is tussen de 16 en 24 jaar. Bij een beperkt aantal keten gaat het om jongeren tussen de leeftijd van 14 en 16 jaar. Deze keten hebben een duidelijke sociale functie, ze fungeren voor die jongeren als een sociale ontmoetingsplaats. De gemeente, politie en brandweer hebben een goed beeld van de bij hen bekende keten. Ze liggen allemaal in het buitengebied van de gemeente. De gemeente benadrukt dat de verantwoordelijkheid voor de veiligheid van jongeren in de keten primair bij de jongeren zelf, hun ouders en de eigenaar van de keet ligt. Wel stelt de gemeenten voorwaarden aan het gebruik van de keten op het gebied van de brandveiligheid, de openbare orde en de volksgezondheid. Deze voorwaarden moeten in een overeenkomst worden vastgelegd tussen de eigenaar en de gebruikers. Een afschrift van deze overeenkomst wordt aan de gemeente overlegd. De keten mogen geen winstoogmerk hebben en het laten betalen voor alcoholische dranken is niet toegestaan. Keten die niet aan de eisen van de voorwaarden en regelgeving voldoen zijn ongewenst en worden verwijderd. Controle vanuit politie en brandweer heeft in 2007 plaatsgevonden bij een 17-tal bekende keten. In juni 2007 heeft de gemeente ook een informatiebijeenkomst georganiseerd om te spreken over de uitkomsten van de bezoeken.

De horecaondernemers hebben moeite met het ketenbeleid van de gemeente. Zowel in de reactie op de notitie 'Ketenbeleid gemeente Rijssen-Holten 2008' als in de telefonische interviews die ITJ in 2010 heeft afgenomen klinkt een kritisch geluid. Volgens respondenten is het voor jongeren aantrekkelijk om naar de keten te gaan, omdat alcohol in de vrije markt goedkoper is dan in de horeca. De verantwoordelijkheid voor het drinkgedrag van de kinderen in die keten ligt bij de ouders, maar verschillende horecaondernemers geven aan dat het toezicht in de horeca beter geregeld is dan in deze keten. Ouders hebben volgens hen onvoldoende zicht op de hoeveelheden drank die daar wordt gedronken. Daarbij pakt de gemeente de semicommerciële gelegenheden onvoldoende aan, dat leidt tot oneerlijke concurrentie volgens de horecaondernemers. Verder worden de horecaondernemers geconfronteerd met de gevolgen van het indrinken in de keten.

“Het probleem ligt ook bij de hokken en keten. Jongeren gaan daar eerst indrinken en komen dan in de horeca. Als daar problemen ontstaan, wordt de horeca erop aangesproken”

(Horecaondernemer)

Het ketenbeleid roept ook onder medewerkers van scholen, verslavingszorg en sportverenigingen gemengde reacties op. Een deel van de respondenten legt de nadruk op de sociale functie van deze keten en is blij met het beleid vanuit de gemeente. Anderen vinden dat de gemeente de keten veel strenger moet controleren op het alcoholgebruik van de jongeren en beter moet handhaven op veiligheidsvoorschriften. Ook wordt gewezen op het feit dat de gemeente niet alle keten in beeld heeft. Een deel van de keten is niet bekend bij de politie, brandweer of gemeente en worden dus

²⁵ Ketenbeleid gemeente Rijssen-Holten 2008 (beleidsregels voor een verantwoord ketengebruik).

ook niet gecontroleerd. Weer anderen zijn voorstander van het afschaffen van de keten en willen dat de gemeente deze keten niet meer gedooft.

4.4 Overlevormen en samenwerkingsverbanden

Op lokaal niveau zijn diverse overlevormen actief waar het alcoholgebruik onder jongeren aan de orde kan komen. In onderstaande overleggen komt dit thema in meer of mindere mate aan de orde.

- *Kansstructuur voor integraal jeugdbeleid.* De volgende partijen zijn betrokken bij deze structuur: de gemeente, scholen, politie, BJZ, jeugdgezondheidszorg, Halt, jongerenwerk en welzijnsinstanties. De kansstructuur bestaat uit een beleidsnetwerk, een uitvoeringsnetwerk en Jeugdhulpteam. Het beleidsnetwerk wordt voorgezeten door de wethouder jeugd. Het doel van het beleidsnetwerk is het afstemmen van de activiteiten, het bepalen van speerpunten en scheppen van optimale voorwaarden voor de uitvoeringsgroepen. Het uitvoeringsnetwerk heeft als doel het bevorderen van een betere samenwerking tussen uitvoerende beroepskrachten die zich richten op jeugd en jongeren van 0 tot 23 jaar. Jaarlijks vinden twee overleggen plaats met alle professionals betrokken bij de 0-12 jarigen en twee overleggen met alle professionals betrokken bij de 12-23 jarigen. Binnen het uitvoeringsnetwerk worden praktijkervaringen gewisseld en komen trends en ontwikkelen aan bod. Ook wordt gekeken op welke terreinen behoefte is aan samenwerking en integrale aanpak. Op casuïstiek gebied is elke veertien dagen een overleg van het jeugdhulpteam. Hieraan nemen deel BJZ, stichting Dimence, de politie, het maatschappelijk werk, MEE, de straathoekwerker en de leerplichtambtenaar. Casussen worden ingebracht door professionals en intermediairs (leerlingbegeleiders, jeugdagenten, jongerenwerkers, huisartsen, familieleden, counselors e.d.). Tijdens het casuoverleg wordt een casuscoördinator aangewezen, acties uitgezet en vervolgspraken gemaakt. Op jaarbasis is sprake van ongeveer zestig casussen. Alcoholgebruik van jongeren komt soms voor, vaak in combinatie met andere problemen in de gezinnen zoals financiële problemen, kindermishandeling of een combinatie van alcohol en drugsproblemen van de jongeren.
- *Werkgroep jeugd en veiligheid* (één keer per maand). Deelnemers aan dit overleg zijn de politie, de gemeente, bureau Halt, bureau Jeugdzorg en een leerplichtambtenaar. Tactus is op afroep aanwezig. Tijdens het beleidsmatige deel van dit overleg zijn ook beleidsmedewerkers vanuit de gemeente aanwezig en worden de algemene ontwikkelingen in de doelgroep en het beleid van de gemeente besproken. In het casuïstiek deel worden de jongeren individueel besproken. Bij deze jongeren speelt vaak schoolverzuim een rol. Een deel van deze jongeren heeft een justitiële voorgeschiedenis. Ook alcohol- en drugsgebruik kan een rol spelen, dit is vaak niet het hoofdprobleem. Naar schatting worden zo'n vijftien jongeren per jaar in deze werkgroep besproken die in hoofdzaak alcoholproblemen hebben.
- *Zorgadviesteam (ZAT).* Alle vier de scholen voor voortgezet onderwijs hebben een ZAT. Vaste deelnemers aan dit overleg zijn naast de medewerkers vanuit het onderwijs, de politie, maatschappelijk werk, jeugdarts en de leerplichtambtenaar. Professionals uit de hulpverlening zijn op afroep beschikbaar. Tussen de kansstructuur en de ZAT's is via de procesmanager van de kansstructuur twee maal per jaar overleg. Scholen kunnen via het maatschappelijk werk

casussen inbrengen in het jeugdhulpteam. De politie en de leerplichtambtenaren zijn vanuit het ZAT naar de werkgroep jeugd en veiligheid de linking pin. Uit de gesprekken met de scholen en de procesmanager blijkt dat jongeren die (overmatig) alcohol drinken niet of nauwelijks onderwerp van gesprek zijn in de ZAT teams.

- De *jongerenwerkers* in de gemeente Rijssen-Holt en hebben elke 6 weken overleg met elkaar. Dat overleg gaat o.a. over de wijze waarop met jongeren kan worden omgegaan en ook het alcoholbeleid van de verschillende jeugdcentra komt aan bod.
- Het alcoholmatigingsproject Happy Fris?! op lokaal niveau kent een *regiegroep*, bestaande uit gemeentambtenaren, medewerkers van Tactus, St. Voorkom, de politie, de GGD, het jongerenwerk, het onderwijs, sportraad Rijssen-Holt en de procesmanager Integraal jeugdbeleid. De werkgroepen per leefgebied (thuis, onderwijs, vrije tijd) zijn gestopt. De regiegroep leidt op dit moment een slapend bestaan.
- Samenwerkingsovereenkomst met deel van de horecaondernemers door het sluiten van het *Convenant Keurmerk Veilig Uitgaan* Rijssen-Holt en. Voor de gemeente en de horeca is het een manier om te komen tot afstemming over een veilig en leefbaar uitgaansgebied en om op regelmatige basis overleg te kunnen voeren.

Goed dat gemeente met de horeca afspraken maakt. Het is wel belangrijk dat alle horecagelegenheden mee doen, vanwege de eerlijke concurrentie. Tegenover ouders kom je dan ook sterker te staan. Ouders zien de horeca toch als één geheel. Als er ergens een incident is of de regels niet goed worden nageleefd, zeggen ze al gauw dat de horeca in zijn geheel niet deugt.

(Horeca-ondernemer)

- Ook met *discotheek Lucky* is regelmatig overleg. Op basis van een convenant zitten burgemeester, een beleidsmedewerker vanuit de gemeente, de politie, omwonenden, de eigenaar van de discotheek regelmatig bij elkaar om te evalueren hoe het gaat.
- *Protocol alcoholmisbruik* onder jongeren. Dit protocol houdt in dat jongeren tot 18 jaar die op de spoedeisende hulp (SEH) worden binnengebracht met een alcoholintoxicatie doorgestuurd worden naar de afdeling kindergeneeskunde voor medische zorg. De afdeling doet dan ook melding aan Tactus en de patiënt krijgt informatie mee naar huis voor de ouders en jongeren. Kort na de opname neemt de medewerker van Tactus contact op met de ouders voor het vervolgtraject. Dit traject bestaat meestal uit een tot twee voorlichtingsbijeenkomsten voor zowel ouders als kind. Ook de huisartsenpost in Almelo gebruikt het protocol alcoholmisbruik bij jongeren. Zodra een huisarts merkt dat alcohol in het spel is geleidt hij de patiënt door naar Tactus. Niet alle huisartsen op de huisartsenpost vinden dat hun verantwoordelijkheid. De patiënten komen voor de wond en niet voor het alcoholprobleem.

'Ouders bereiken is een groot probleem. Ik heb ook wel eens meegemaakt dat ouders lachend aan het bed van hun kind staan en zeggen: 'ja, dat is al de vierde keer dit jaar'. Hoe bereik je ouders als ze het echt niet zelf willen?'

(SEH arts)

4.5 Drijfveren van de betrokken partijen

In Rijssen-Holtten werken verschillende organisaties en partijen samen aan de aanpak van het alcoholgebruik onder jongeren. Uit het ITJ-onderzoek komen vier drijfveren naar boven voor deze organisaties en partijen om zich in te zetten voor terugdringen van het alcoholgebruik onder jongeren:

- Alcoholgebruik onder jongeren leidt tot openbare orde problemen en moet daarom bestreden worden. Voor politie, gemeenten en horecaondernemers is dit een belangrijke motivatie voor de aanpak. In het centrum is een groep jongeren die af en toe overlast veroorzaakt, maar de gemeente, horecaondernemers en politie geven aan dat vanuit het oogpunt van veiligheid/overlast het drinken van alcohol door jongeren in Rijssen-Holtten geen probleem vormt.
- Jongeren moeten vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid beschermd worden tegen de alcoholgerelateerde gezondheidsschade. Dit is vooral voor scholen en het jongerenwerk een belangrijke overweging.
- De verslavingszorg, de GGD, ziekenhuizen, welzijnsorganisaties en de gemeente vinden het (volks)gezondheidsaspect belangrijk voor activiteiten tegen alcoholgebruik onder jongeren. Huisartsen komen in hun praktijk slechts sporadisch jongeren met een alcoholprobleem tegen. Huisartsen krijgen wel een melding als een jongere is opgenomen op de spoedeisende hulp of alcoholpoli, maar in de dagelijkse praktijk is de rol van de huisartsen beperkt.
- Aan jongeren onder de 16 jaar mag wettelijk geen alcohol verstrekt worden. Supermarkten, horeca en slijterijen moeten zich hieraan houden bij de verkoop van alcohol. Ze trainen hun personeel in het omgaan met minderjarigen die alcohol willen kopen. Een supermarkt in Rijssen-Holtten verkoopt geen alcohol op bepaalde dagen zoals carnaval of een dorpsfeest aan jongeren. De reden hiervoor is dat ze niet aangesproken willen worden op de rotzooi op straat en daarnaast willen ze geen dronken mensen in de winkel die mogelijk overlast veroorzaken. Sportverenigingen geven aan dat ze proberen alcohol onder jongeren te ontmoedigen.

De ouders nemen een bijzondere plaats in. Hoewel alle partijen onderschrijven dat hun medewerking onmisbaar is, blijkt het lastig om de ouders te betrekken bij maatregelen tegen alcoholgebruik onder jongeren. Ze komen niet in groten getale naar voorlichtingsbijeenkomsten of andere activiteiten. Degene die komen zijn ouders die al met het onderwerp bezig zijn. Het bereiken van ouders is volgens een deel van de ondervraagde lastig omdat het eigen alcoholgebruik van de ouders wellicht in de weg kan staan. Ook ITJ ondervond tijdens het onderzoek weinig bereidheid bij ouders om mee te werken. Slechts drie ouders waren bereid te participeren in een oudergesprek. De ondervraagde ouders zelf vinden in eerste instantie dat de verantwoordelijkheid voor het alcoholgebruik van kinderen bij hun ligt. Het eigen drinkgedrag en voorbeeldgedrag is hierbij van belang. Niet alle ondervraagde ouders verbieden het drinken van alcohol onder de 16 jaar. De ouders merken op dat het heel gebruikelijk is om het roken wel expliciet te verbieden (als je niet rookt krijg je een brommer op je zestiende), maar bij alcohol gebeurt dit niet snel.

Een van de ouders gaf aan dat hij denkt dat verbieden kan leiden tot stiekem gedrag. Een ander ouder is juist strenger geworden. Nadat twee zonen door het gebruik van alcohol verschillende problemen had ondervonden is hij het drinken van alcohol voor zijn jongste zoon gaan verbieden. Op de vraag wat ouders zullen doen als hun kind de regels overtreedt/teveel alcohol heeft gedronken geven de ouders aan niet altijd te weten wat ze zullen doen. Praten met de jongeren, maar misschien ook met andere ouders afspreken om te voorkomen dat het vaker gebeurt. De ouders geven aan dat op school nog meer gedaan kan worden aan voorlichting van ouders en jongeren. Ook het tonen van jongeren met de gevolgen van alcohol en praten hierover is volgens hen nuttig. Daarnaast vinden ze dat de sluitingstijden van horeca aangepast moet worden, liefst regionaal. De handhaving kan ook beter (inclusief de handhaving in de keten).

4.6 De resultaten van de aanpak tot nu toe

Het E-MOVO onderzoek van de GGD uit 2007 voor de regio Twente laat in vergelijking met die van 2003 een significante daling in alcoholgebruik onder jongeren zien.²⁶ Ook de tussenmeting uitgevoerd door de Universiteit Twente voor het project Happy Fris?! laat voor de ondervraagde jongeren in de regio Twente een daling zien in de startleeftijd, het aantal glazen alcohol dat ze drinken en het bingedrinken. De lokale cijfers van Rijssen-Holten lieten op onderdelen een daling zien ten opzichte van de E-MOVO gegevens uit 2003. Ruim 51% van de jongeren had voorafgaand aan het onderzoek alcohol gedronken en ruim een kwart van de jongeren drinkt wel eens vijf glazen of meer per gelegenheid. De cijfers uit het ITJ onderzoek onder de jongeren in Rijssen-Holten laten zien dat ook in 2010 een deel van de jongeren nog veel, vaak en vroeg alcohol drinken. 52% van de brugklassers had wel eens alcohol gedronken en 90% van de vierde/vijfde klassers drinkt alcohol en vooral de jongens drinken grote hoeveelheden.

De aanpak van de gemeente om jongeren minder alcohol te laten drinken is gezamenlijk met partijen opgepakt. Daarbij wordt op onderdelen afstemming gezocht met het regionale project Happy Fris?! en participeert de gemeente in de regionale stuurgroep 'jeugd en alcohol'. De lokale activiteiten hebben zich de afgelopen jaren vooral gericht op voorlichting, deskundigheidsbevordering en preventie. Daarnaast zijn ook stappen gezet op het gebied van voorschriften en voorzieningen (handhaving door politie, ketenbeleid, Alcohalt, Keurmerk Veilig Uitgaan, aandacht voor alcoholmatiging in de sportnota). Vrijwel alle organisaties die geïnterviewd zijn geven aan dat op terrein van handhaving en controle nog veel kan en moet verbeteren. Ook de gemeente zelf is die mening toegedaan. De meningen over de aanpak van de hokken en keten in de gemeente zijn verdeeld.

In het ITJ onderzoek gaven verschillende medewerkers van organisaties aan dat zij jongeren signaleren die (overmatig) alcohol drinken. De politie pakt jongeren op die (overmatig) alcohol drinken op straat, jongerenwerkers spreken regelmatig jongeren over hun alcoholgebruik en de organisaties die voorlichting en preventieactiviteiten verzorgen (Tactus, Stichting Voorkom, Stichting Terwille, jongerenwerk) signaleren eveneens jongeren die regelmatig of overmatig alcohol

²⁶ GGD Regio Twente. Rapport: *gezondheid, welzijn en leefstijl van jongeren in Twente 2007*

drinken. Ook de school merkt soms jongeren op die op maandagochtend vermoeid zijn of waar het schoolwerk leidt onder het alcoholgebruik. De meeste professionals spreken jongeren wel aan op hun alcoholgedrag, vaak volgt ook een gesprek met de ouders of volgt een verwijzing naar alcoholhalt of de verslavingszorg. Echter het aantal jongeren uit Rijssen-Holtten dat gebruikt maakt van het ambulante of intramurale behandelaanbod van de diverse verslavingszorginstellingen is laag. Signalen van alcoholgebruik of de gevolgen daarvan komen, zoals boven al genoemd, niet vaak in de overlegvormen op lokaal niveau ter sprake. Een jongere van veertien die elk weekend thuis tien of meer glazen bier drinkt, kan wel gesignaleerd worden door een of meerdere professionals of partijen, maar wordt lang niet altijd besproken in een overlegvorm.

Uit de gesprekken met de GGD en de twee scholen voor het voortgezet onderwijs werd duidelijk dat de jeugdgezondheidszorg de afgelopen jaren via de periodieke gezondheidsonderzoeken op school geen signalen ontvangen heeft over zorgelijk alcoholgebruik onder de jongeren. Volgens de medewerker van de jeugdgezondheidszorg kan dit liggen aan de vraagstelling in de schriftelijke vragenlijst die wordt gebruikt in het periodieke gezondheidsonderzoek; naar het alcoholgebruik wordt maar in beperkte mate gevraagd. Ook kan de leeftijd een rol spelen. De leerlingen in klas twee van het VO zijn dertien of veertien jaar oud. Een groot deel van deze jongeren drinkt niet of een beperkt aantal glazen per keer. Zowel de scholen als de GGD gaven aan dat in individuele gevallen van overmatig alcoholgebruik gesprekken volgen met ouders, jongeren en de school. Maar dit komt niet vaak voor.

Het E-MOVO onderzoek van de GGD levert informatie op voor de jongeren zelf en uit het onderzoek rolt een schoolrapport en een gemeenterapport. Zowel uit de interviews met de gemeente, de GGD als met de scholen bleek dat de informatie uit het E-MOVO onderzoek beperkt wordt gebruikt. De gemeente gebruikt de gegevens om een positieve trend te kunnen signaleren en te zien of de doelstellingen van het alcoholmatigingsbeleid worden behaald. Scholen kunnen het schoolrapport bespreken met de GGD en andere relevante organisaties waaronder Tactus. Waar nodig wordt het rapport binnen school met de internbegeleider en/ of docenten besproken.

5 Conclusies en aanbevelingen

ITJ heeft via een aantal onderzoekinstrumenten informatie verzameld over de gemeenschappelijke aanpak van de gemeente en betrokken partijen om het alcoholgebruik onder jongeren in Rijssen-Holten te voorkomen en te verminderen. Bij de beoordeling van de verzamelde gegevens heeft ITJ gebruik gemaakt van haar kwaliteitscriteria voor goede samenwerking (zie hoofdstuk 2). In dit hoofdstuk komen de conclusies en aanbevelingen aan de orde.

5.1 Inleiding

Alcoholgebruik onder jongeren is een probleem met vele facetten. De culturele verankering, de brede verkrijgbaarheid, de onmacht of onwil van ouders om op te treden, de geringe motivatie van de jongeren zelf, de economische belangen; het zijn allemaal aspecten die vragen om een specifieke aanpak. Juist deze veelheid aan aspecten maakt het niet makkelijk een coherent en gericht beleid te formuleren en uit te voeren. Naast de taak die de overheid heeft om het alcoholgebruik onder jongeren in te perken door wet en regelgeving en het inzetten van beleid- en stimuleringsmaatregelen op landelijk niveau, hebben gemeenten een zelfstandige taak om het alcoholgebruik onder jongeren te voorkomen en te verminderen. Vanuit haar verantwoordelijkheid voor de openbare orde, volksgezondheid en jeugdbeleid heeft de gemeente een belangrijke taak in de aanpak van het alcoholgebruik. Dit kan niet zonder de inzet en betrokkenheid van lokale partners en organisaties. Een belangrijke partij hierbij zijn de ouders. Ouders zijn primair verantwoordelijk voor hun kind en spelen een belangrijke rol in het voorkomen en verminderen van het alcoholgebruik van hun kinderen. Ten slotte de jongeren zelf, bij hen zal de gedragsverandering plaats moeten vinden; geen alcohol drinken voor 16 jaar en daarna niet of met mate.

Voor het probleem bestaat niet één oplossing. Een effectieve aanpak op lokaal niveau zal altijd moeten bestaan uit een aanpak op alle fronten. Controle op naleving van de alcoholwetgeving; opvoedingsondersteuning van ouders; voorlichting over gezondheidsrisico's; het betrekken van verstrekkers, scholen, sportverenigingen; signalering van jongeren die (overmatig) alcohol drinken; aanpak en nazorg. Kortom, een integrale aanpak in interventies met samenwerking van alle betrokken partijen. Al deze en andere maatregelen zullen uiteindelijk ook bijdragen aan een breed gedragen overtuiging dat drinken als je jong bent ongezond en onacceptabel is.

5.2 Algemeen beeld

Ook in Rijssen-Holten drinken jongeren te veel, te vroeg en te vaak. De gemeente is zich hier van bewust en voert al enige jaren een alcoholmatigingsbeleid. Deze aanpak is opgepakt in samenwerking met betrokken organisaties en partijen op lokaal en regionaal niveau. Op regionaal niveau is de gemeente aangesloten bij het regionale samenwerkingsverband Happy Fris?!. De gemeente en betrokken organisaties in Rijssen-Holten maken gebruik van de daar ontwikkelde producten. Het lokale alcoholmatigingsbeleid in Rijssen-Holten richt zich op activiteiten in de drie leefgebieden van de jongeren (Thuis, Vrije tijd en Onderwijs) aan de hand van de drie V's (voorschriften, voorlichting en voorzieningen). De activiteiten hebben zich de afgelopen jaren

vooral gericht op voorlichting, deskundigheidsbevordering en preventie. Daarnaast zijn stappen gezet op het gebied van voorschriften en voorzieningen zoals de handhaving door politie, het ketenbeleid, verwijzingsmogelijkheid naar de leerstraf Alcohalt, het Convenant Keurmerk Veilig Uitgaan en de aandacht voor alcoholmatiging in de sportnota.

Uit de gesprekken blijkt dat de gemeente en organisaties zich bewust zijn van het feit dat nog niet alles is afgerond en geëvalueerd. Daarnaast geven de ondervraagden aan dat op onderdelen verbeteringen mogelijk zijn. ITJ deelt deze mening en vindt dat op een aantal terreinen nog verdere stappen gezet moeten worden om ook in de toekomst jongeren niet of minder te laten drinken. Dit vraagt van de gemeente en betrokken partijen een voortdurende en verdere inspanning om tot een duurzame gedragsverandering onder jongeren en ouders te komen op dit thema.

ITJ concludeert dat de gemeente en betrokken partijen goede stappen hebben gezet in de aanpak van het alcoholgebruik onder jongeren, maar vindt dat op een drietal terreinen verbetering nodig is. Allereerst is het voor een effectieve aanpak nodig dat jongeren die (overmatig) alcohol drinken veel zichtbaarder worden, zowel in de praktijk door het signaleren van deze jongeren als in het delen van de informatie over deze signalen. Het tweede verbeterpunt betreft de integrale aanpak. De interventiemix kan op verschillende onderdelen worden aangescherpt. Aandachtspunt hierbij zijn het terugdringen van de beschikbaarheid van alcohol in de gemeente en de betrokkenheid van alle partijen in de gemeente, inclusief de ouders en de jongeren. Als laatste vraagt ITJ aandacht voor de regierol van de gemeente. Deze regierol, zowel intern als extern, is nodig om het alcoholgebruik onder jongeren op de lange termijn te laten dalen. De drie geconstateerde verbeterpunten worden hieronder toegelicht in afzonderlijke paragrafen en per verbeterpunt heeft ITJ aanbevelingen geformuleerd.

5.3 Zichtbaarheid van het probleem

De activiteiten in de gemeente richten zich met name op voorlichting en preventie en nog in mindere mate op handhaving, regelgeving en signalering. Voor jongeren betekent dit onder andere dat ze voorlichting krijgen op school over de risico's van alcohol, overlast gevende jongeren in de horeca of op straat worden aangepakt en jongeren met een alcoholintoxicatie worden opgenomen in het ziekenhuis, waar een natraject wordt aangeboden. Daarnaast blijken verschillende professionals jongeren te signaleren die overmatig alcohol gebruiken. Vaak wordt dan bilateraal naar een oplossing gezocht, bijvoorbeeld door een gesprek met de jongere (en ouders) en soms vindt doorverwijzing plaats naar een hulporganisatie.

Bovenstaande aanpak is nodig en verdient voortzetting, maar daarnaast zal meer aandacht uit moeten gaan naar de minder zichtbare drinker. De jongeren die regelmatig bij het uitgaan of bij vrienden thuis meer dan vijf glazen alcohol drinken en jongeren die voor hun zestiende drinken, maar daarbij geen overlast veroorzaken of in het ziekenhuis belanden, zijn veel minder zichtbaar. Deze jongeren vallen ook niet op door een verhoogd schoolverzuim en de eventuele gezondheidsschade is nu nog niet herkenbaar. Deze groep 'profiteert' nu nog onvoldoende van de lokale

aanpak. Voor een effectieve aanpak is het nodig om ook die jongeren beter in beeld te krijgen. Immers uit de IVS-resultaten en de E-MOVO onderzoeken blijkt overduidelijk dat een groot deel van de jongeren in Rijssen-Holtten te veel, te vaak en te vroeg alcohol drinkt. ITJ beveelt aan het probleem van de alcoholdrinkende jongeren beter zichtbaar te maken. Hiervoor is het nodig dat professionals jongeren die (overmatig) alcohol drinken signaleren en deze signalen met elkaar delen. Ook is het wenselijk gegevens te verzamelen die het mogelijk maken risicogroepen te onderscheiden. ITJ bespreekt hieronder beide mogelijkheden.

Aanbevelingen

1. Gebruik de oren en ogen van partijen

Vroegtijdig signaleren en melden betekent snel kunnen ingrijpen. Door een norm af te spreken over wat en wanneer professionals melden en (gezamenlijk) acties in te zetten na het signaleren van het alcoholgebruik onder jongeren laten de gemeente en organisaties zien dat drinken onder de 16 of wekelijkse dronkenschap niet acceptabel is.

Verschillende professionals signaleren nu al jongeren die (overmatig) alcohol drinken. Zij kunnen al voor een deel aangeven wie die jongeren zijn en waar ze alcohol drinken en kopen. Echter niet alle professionals zijn alert op deze signalen en de signalen komen nu nog niet systematisch bij elkaar. ITJ vindt het van belang dat deze informatie structureel wordt gedeeld met relevante partners. De verschillende overlegvormen binnen Rijssen-Holtten bieden daar voldoende mogelijkheden toe. ITJ beveelt dan ook aan om de vroegsignaleringsfunctie van de professionals te versterken en daarbij aandacht te besteden aan de follow-up; leg vast welke acties ondernomen zijn en wat de resultaten daarvan zijn geweest. Zorg daarnaast dat de informatie met elkaar wordt gedeeld.

Hierbij kunnen de gegevens van de politie over het aantal aangehouden jongeren voor het drinken van alcohol op straat of doorverwijzingen naar de leerstraf Alcohalt betrokken worden. Ook informatie over het aantal opnames van dronken jongeren uit Rijssen-Holtten op de eerste hulp of bij de alcoholpoli kan hiervoor waardevol zijn. Zelfs alcoholverstrekkers zoals medewerkers van een sportkantine of horecaondernemers kunnen signaleren en melden. Het is niet altijd nodig om op individueel niveau de gegevens van de jongeren te delen, maar deel die gegevens die het mogelijk maken met elkaar een beter beeld te krijgen van de jongeren die alcohol drinken en zicht te krijgen op de risicogroepen.

Het Partnership Vroegsignalering Alcohol heeft een protocol²⁷ ontwikkeld voor alle professionals die met problematisch drinkende jongeren te maken kunnen krijgen. Dit protocol laat zien wie binnen de settings van school en vrije tijd jongeren met risicovol alcoholgebruik kan signaleren, waar je op moet letten, hoe je dit signaal met de jongeren bespreekbaar kunt maken, wanneer doorverwijzing nodig is en hoe het vervolgbehandeltraject uit ziet.

²⁷ A. Risselada, T. Schoenmakers, *Protocol voor Signalering, Screening en Kortdurende Interventie van Risicovol Alcoholgebruik bij Jongeren*. Partnership vroegsignalering/IVO, 2010.

2. Maak gebruik van cijfers en monitoring

Uit onderzoek van de Universiteit Twente²⁸ blijkt dat de gezinssamenstelling mogelijk een risicofactor is voor alcoholmisbruik door jongeren. Jongeren in de leeftijd van 13 tot 16 jaar uit niet-intacte gezinnen lopen een bijna tweemaal verhoogd risico dan jongeren uit intacte gezinnen (beide biologische ouders als opvoeders aanwezig). Het E-MOVO onderzoek laat zien dat het percentage alcoholdrinkers in Rijssen-Holten het hoogst is in 4 vmbo. Het is al langer bekend dat scholieren op het vmbo-b op jongere leeftijd beginnen met het drinken van alcohol dan jongeren op andere schooltypen. Ook bingedrinken komt onder deze jongeren meer voor dan op het vwo.²⁹ Deze specifieke gegevens over het alcoholgebruik van subgroepen wordt nog onvoldoende gebruikt bij het inzetten van de interventies in Rijssen-Holten.

De GGD koppelt de resultaten van de vragenlijsten van de gezondheidsonderzoeken in groep zeven basisonderwijs en klas twee in het voortgezet onderwijs terug aan de scholen. Helaas gebeurt op dit moment nog weinig met deze informatie. Deze cijfers geven, naast de gegevens uit de E-MOVO onderzoeken, in hoofdlijnen zicht op het alcoholgebruik van de ondervraagde cohorten. De GGD heeft op basis van het periodieke gezondheidsonderzoek in klas twee VO geen zorgelijke signalen over overmatig alcoholgebruik in Rijssen-Holten, maar zoals al eerder is aangegeven kan dit te maken hebben met het type vraagstelling in het gezondheidsonderzoek. Ga na of de vragen in de vragenlijst van het periodieke gezondheidsonderzoek voldoende informatie oplevert over het alcoholgebruik onder jongeren, pas deze vragen zonedig aan en gebruik deze informatie samen met de E-MOVO gegevens op school- en gemeente niveau om risicogroepen te signaleren. De gegevens kunnen inzicht geven in het alcoholgebruik van jongeren uitgesplitst naar bijvoorbeeld klassen, schooltypen, wijken en geslacht. Samen met de gegevens uit de vroegsignaleringsfunctie kunnen gerichte acties worden ingezet of de ingezette acties worden bijgesteld. Immers deze gegevens maken het ook mogelijk het resultaat van de aanpak te meten. Door signalen en gegevens te verzamelen krijgen de partijen beter zicht op de feitelijke resultaten voor de jongeren. Niet alleen leidt dit tot een gerichte aanpak van individuele gevallen, ook kunnen de gegevens worden gebruikt voor beleidsontwikkeling. Het zichtbaar maken van resultaten motiveert en ondersteunt de partijen, inclusief ouders en jongeren om minder alcohol te drinken.

5.4 Integrale aanpak

De gemeente wil de doelgroep bereiken via de drie leefgebieden van de jongeren (Thuis, Vrije Tijd en Onderwijs) en aan de hand van de 3 V's (voorzieningen, voorschriften en voorlichting). Hiermee is het goed mogelijk een samenhangende en integrale aanpak te realiseren.

Op de terreinen, voorschriften en voorzieningen, zijn stappen gezet, maar deze zijn nog niet allemaal gerealiseerd en kunnen op onderdelen verbeteren. Vele partijen geven aan dat de handhaving en controle beter kan en moet.

²⁸ J. Gosselt, M. Pieterse, J. van Hoof. *Happy Fris?! Twentse ouders en hun kinderen over alcoholgebruik*. Universiteit Twente 2010

²⁹ Trimbos-instituut. Onder redactie van Ninette van Hasselt, *Preventie van schadelijk alcoholgebruik en drugsgebruik onder jongeren*. Utrecht, november 2010

Van belang is dat de gemeente en organisaties hun interventies en activiteiten blijven richten op bovenstaande interventiemix, zoals ook de overheid adviseert. Met een goede mix is het meeste effect te bereiken. Daarnaast is het van belang om alle relevante partijen te betrekken bij de aanpak, inclusief de ouders en jongeren. Op dit moment is nog niet met alle alcoholverstrekkers structureel overleg en ook de ouders en jongeren worden nog niet betrokken bij het zoeken naar mogelijkheden of aangrijpingspunten om het beleid uit te voeren. Op beide onderdelen doet ITJ aanbevelingen.

Aanbevelingen

1. Blijf aan een integrale aanpak werken

Interventies gericht op *voorlichting*: voorlichtingsactiviteiten worden veelal ingezet om in te grijpen op de houding en het drinkgedrag van jongeren. Uit de literatuur naar de effectiviteit van alcoholinterventies blijkt echter dat het effect van voorlichting- en educatieprogramma's klein is.³⁰ Ze zorgen weliswaar voor een toename in kennis en een verandering in attitude, maar daadwerkelijke gedragsverandering blijft meestal uit. Effectiever is het, om deze interventies te combineren met activiteiten die vaardigheden van jongeren op persoonlijk en sociaal gebied vergroten. Bijvoorbeeld het herkennen van groepsdruk of invloed van reclame, en het ontwikkelen van vaardigheden om hiermee om te gaan.³¹ ITJ beveelt aan om naast of in de verschillende voorlichtingsactiviteiten gericht aandacht te besteden aan het vergroten van de weerbaarheid van jongeren.

Interventies op terrein van *voorschriften en voorzieningen*: De gemeente kan in het vergunningenbeleid meer aandacht schenken aan de voorwaarden die gesteld worden bij ontheffingen. Bijvoorbeeld door in de voorwaarden het aanbod van dranken met een lager alcoholpercentage te eisen (het zogenoemde evenementenbier). Dit leidt tot minder absolute alcoholconsumptie en minder intoxicaties.³² Ook kan gekeken worden naar het tijdstip waarop alcohol geschonken mag worden. Bij evenementen waar jeugd aanwezig is, kan de gemeente in de vergunning opnemen dat alcohol pas geschonken mag worden na een bepaald tijdstip en voorwaarden stellen aan het aantal waterpunten dat aanwezig is op een evenement. Dergelijke afspraken kunnen ook –vrijwillig of via subsidievoorwaarden– met sportverenigingen worden gemaakt. Ook het voeren van prijsdifferentiatie op verkooppunten zoals sportkantines kan gestimuleerd worden door alcohol (substantieel) duurder te maken dan frisdrank. Voor al deze interventies geldt: ze worden versterkt door controle- en handhavingsbeleid, zodat de verkrijgbaarheid van alcohol voor jongeren daadwerkelijk afneemt.

Specifiek ten aanzien van het *ketenbeleid* wil ITJ het volgende opmerken. ITJ wil geen oordeel uitspreken of de gemeente wel of niet de keten en hokken moet toestaan in de gemeente. ITJ

³⁰ Babor TF. Alcohol: *No Ordinary Commodity*: A summary of the book . Addiction. 2003; Anderson P. *Evidence for the effectiveness and cost-effectiveness of interventions to reduce alcohol-related harm*. World Health Organization (WHO); 2009

³¹ Trimbos-instituut. Onder redactie van Ninette van Hasselt, *Preventie van schadelijk alcoholgebruik en drugsgebruik onder jongeren*. Utrecht, november 2010

³² Trimbos-instituut. Onder redactie van Ninette van Hasselt, *Preventie van schadelijk alcoholgebruik en drugsgebruik onder jongeren*. Utrecht, november 2010

erkent dat deze keten een sociale functie kunnen vervullen als ontmoetingsplaats van jongeren. Daarnaast ziet ITJ dat de gemeente haar verantwoordelijkheid neemt ten aanzien van de eisen die gesteld worden vanuit de diverse wettelijke en bestuurlijke kaders. Vanuit het oogpunt van gezondheidsbeleid onderneemt de gemeente ook actie richting de bij haar aangemelde keten. Tactus heeft samen met een straathoekwerker alle keten bezocht en voorlichting gegeven. Ook is een informatieavond belegd waarbij aandacht was voor de risico's van overmatig alcoholgebruik onder jongeren. Daarnaast is de eigenaar verplicht een overeenkomst te sluiten met de gebruikers van de keet met daarin voorwaarden op het gebied van brandveiligheid en volksgezondheid. De gemeente ontvangt een afschrift van deze verklaring. Toch wil ITJ niet voorbij gaan aan de signalen die uit de interviews naar boven zijn gekomen over deze keten. Niet alleen andere alcoholverstrekkers lieten een kritisch geluid horen over het toezicht in de keten op het alcoholgebruik van de jongeren en de hoeveelheden alcohol die daar (goedkoop) verkrijgbaar is. Ook medewerkers van scholen en verslavingzorg waren niet onverdeeld positief over het ketenbeleid. Voor ITJ staat voorop dat de integrale aanpak van de gemeente ook de keten en hokken moet betreffen. En dat een interventiemix bestaande uit voorlichtingsactiviteiten gecombineerd met (onverwachtse) controle, regelgeving en handhaving noodzakelijk is. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de informatie die beschikbaar is bij professionals die dagelijks met jongeren in aanraking komen. Zij weten waar de keten en hokken zich bevinden en kunnen de gemeente behulpzaam zijn bij het in beeld krijgen van de bestaande keten. Een goede tussentijdse evaluatie en transparantie over de ingezette en in te zetten activiteiten kan het draagvlak voor het ketenbeleid verhogen.

2. Betrek alle partijen, inclusief jongeren en ouders

Niet alle alcoholverstrekkers zijn nu voldoende aangesloten. Vooral sportverenigingen en supermarkten en slijterijen kennen nog geen structurele overlegvorm met de gemeente waarin de alcoholmatiging onder de jeugd aan de orde kan komen. Het overleg met de horeca is nu met name gericht op veiligheid en leefbaarheid in het uitgaansgebied en in mindere mate op afspraken rondom alcoholmatiging. Zorg dat het terugdringen van het alcoholgebruik en met name van het alcoholgebruik onder de 16 jaar nadrukkelijk onderwerp van gesprek is met de alcoholverstrekkers en kom tot afspraken hierover.

Organisaties komen jongeren tegen bij voorlichtingsactiviteiten, maar ze worden niet systematisch betrokken bij het zoeken naar mogelijke oplossingen. Betrek de jongeren actief in de planvorming en activiteiten. Dit kan op verschillende manieren. Een vorm is om jongeren via opdrachten van school of profielwerkstukken te vragen zich te verdiepen in het alcoholgebruik onder jongeren. Een onderdeel van deze opdracht kan zijn om jongeren met hun klasgenoten te discussiëren over hun eigen alcoholgebruik (in de klas of digitaal). Maar deze jongeren kunnen ook aan hun leeftijdsgenoten vragen welke maatregelen of activiteiten van invloed kunnen zijn op hun alcoholgebruik. Ook kunnen ze vragen wat jongeren van de gemeente of andere betrokken organisaties verwachten of vinden van de aanpak van het alcoholgebruik onder jongeren. De gemeente of organisaties kunnen op deze wijze gebruik maken van de verkregen informatie in hun activiteiten. Wellicht dat hierdoor ook een groep jongeren ontstaat die op meer structurele basis betrokken kan worden in de planvorming en activiteiten.

Een andere mogelijkheid is om jeugdtrainers bij sportverenigingen in te schakelen. Een deel van deze jeugdtrainers zijn zelf ook nog jong en kunnen door een voorbeeldfunctie, maar ook door het maken van afspraken met de jongeren uit het team over het alcoholgebruik voor en na wedstrijden en trainingen een rol spelen in het verminderen van het alcoholgebruik onder jongeren. Ze kunnen hierbij ook een ambassadeursfunctie vervullen en informatie verschaffen over mogelijke activiteiten en maatregelen die het alcoholgebruik onder jongeren kunnen terugdringen.

Een andere manier om het gedrag van jongeren te beïnvloeden is via de ouders. Jongeren zelf gaven in het onderzoek van ITJ aan dat problemen met hun ouders vanwege het alcoholgebruik voor hen een belangrijke reden is om minder of niet te gaan drinken. Ook uit ander onderzoek is de laatste jaren duidelijk geworden dat, naast de toenemende invloed van vrienden, de rol van ouders vaak het belangrijkste blijft. Tussen de alcoholspecifieke opvoedingsregels die ouders stellen en het aantal glazen dat jongeren drinken bestaat een sterk verband: hoe meer regels ouders hanteren, hoe minder glazen alcohol jongeren drinken.³³ Het bereiken van ouders is echter moeizaam, dat ondervond ITJ zelf ook. De gemeente kan ouders bereiken via andere partijen, zoals de school, de sportverenigingen en het CJG. Bijvoorbeeld in het CJG kan samen met ouders gekeken worden naar een aanbod dat hen kan ondersteunen in het stellen en handhaven van regels over het alcoholgebruik van hun kinderen. Bij diverse activiteiten op school zijn vaak ouders aanwezig. Deze gelegenheden, die niet specifiek gericht zijn op alcoholvoorlichting, kunnen worden gebruikt om informatie over alcohol aan de ouders te verstrekken. Wanneer kinderen alcohol blijken te drinken, of in het ziekenhuis belanden, is het een goed moment om ouders aan te spreken op hun verantwoordelijkheid. Dit gebeurt al, maar een dergelijk contact kan ook gebruikt worden om het netwerk rondom deze jongeren te vergroten. Via de ouders kunnen de ouders van de vrienden worden bereikt. Ook de koppeling van activiteiten aan uitgaansgelegenheden van jongeren is redelijk succesvol. Dat blijkt uit het project 'uitgaan met ouders'³⁴. Ouders kunnen kennismaken met plekken waar hun kinderen gaan stappen en worden geïnformeerd over veilig en verantwoord uitgaan. Het is van belang om ouders niet alleen informatie te geven, maar hen onderling te laten discussiëren over gedragsregels en hun eigen reactie op het alcoholgebruik van hun kinderen.

De PAS-interventie³⁵ (preventie alcoholgebruik scholieren) kan als onderdeel van het programma De Gezonde School en Genotmiddelen worden ingezet en richt zich specifiek op jongeren en hun ouders in de eerste drie jaren van het voortgezet onderwijs. Uit het onderzoek naar PAS is gebleken dat het uitstellen van het alcoholgebruik onder jongeren mogelijk is, maar het beste werkt als leerlingen en hun ouders betrokken worden. Ouders worden gemotiveerd om regels te stellen en bij jongeren wordt de zelfcontrole en gezonde attitude ten aanzien van het alcoholgebruik ontwikkeld.

³³ Vet R, Eijnden van den R. *Het gebruik van alcohol door jongeren en de rol van ouders: resultaten van twee metingen*. Rotterdam: IVO; 2007; Vorst van der H, Engels RC, Meeus W, Dekovic M. *The impact of alcohol-specific rules, parental norms about early drinking and parental alcohol use on adolescents' drinking behavior*. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2006; 47(12)

³⁴ Zie voor informatie over dit project: www.ljnf.nl/Home/Ontwikkelde_producten/EducatieenDraagvlak/Uit_met_ouders

³⁵ Informatie over PAS is te vinden op de websites van het Trimbos-instituut en Het Loket Gezond Leven.

Door vele respondenten in het onderzoek werd ook de kerken genoemd als een goede ingang om ouders en jongeren te bereiken. Een groot deel van de inwoners in Rijssen-Holtten is lid van een kerkgenootschap. Binnen het curriculum van de catechisatie komt het alcoholgebruik aan bod. Ook binnen het kerkelijk jeugdwerk wordt hierover voorlichting gegeven. Kerkraden en predikanten kunnen gevraagd worden een actieve bijdrage te leveren aan het gemeentelijke alcoholmatigingsbeleid.

5.5 Regie

De gemeente heeft het terugdringen van het alcoholgebruik al enige jaren op de agenda staan. Gezamenlijk met relevante partijen en organisaties wordt met een samenhangend pakket aan maatregelen gewerkt aan het terugdringen van respectievelijk de startleeftijd waarop jongeren alcohol gaan drinken, de hoeveelheden alcohol die jongeren per keer drinken en het aantal keren per week dat jongeren alcohol drinken. De gemeente heeft hierin duidelijk een regierol genomen en deze aanpak heeft politiek en bestuurlijke commitment gekregen. Rijssen-Holtten heeft goede stappen gezet en de eerste resultaten zijn zichtbaar. De cijfers over het alcoholgebruik onder jongeren in 2007 laten op onderdelen een daling zien ten opzichte van 2003. De regierol van de gemeente is zeker aanwezig, maar kan volgens ITJ nog verder worden uitgebouwd.

Voor een stevige regie vanuit de gemeente is nodig dat de gemeente richting betrokken organisaties duidelijk maakt welke resultaten bereikt moeten worden en stuurt op een integrale aanpak waarbij afstemming en samenhang tussen de activiteiten centraal staat. Daarnaast zal ook binnen het gemeentelijk apparaat beter samengewerkt moeten worden. Op zowel de externe als interne regierol heeft ITJ een aanbeveling geformuleerd.

Aanbevelingen

1. Interne regie

Een van de procesdoelstellingen van de gemeente is dat de gemeente intern beleid opstelt rond alcoholmatiging waarbij meerdere beleidsterreinen betrokken worden. Kijkend naar activiteiten en resultaten van de afgelopen jaren is dit zeker gebeurd. Bijvoorbeeld als onderdeel van actieplan Integraal veiligheidbeleid is binnen het Convenant Keurmerk Veilig Uitgaan aandacht voor alcoholmatiging. Ook de sportnota besteedt aandacht aan alcoholmatiging in sportkantines. Op school is de verkrijgbaarheid van alcohol op schoolfeesten aan banden gelegd en binnen het onderwijs worden voorlichtingsactiviteiten gefinancierd. Toch zijn hier nog niet alle mogelijkheden in gang gezet. Met name op het terrein van regelgeving, denk aan het evenementenbeleid, sportbeleid en vergunningenbeleid kunnen nog stappen genomen worden. Ook het overleg met diverse alcoholverstrekkers over alcoholmatiging kan verbeteren. Met de kabinetsplannen om de gemeente in de nieuwe Drank- en Horecawet meer verantwoordelijkheden en bevoegdheden te geven, krijgt de gemeente nog meer instrumenten voor handhaving in handen. Dit vraagt de komende tijd van de gemeente ook binnen het eigen ambtenarenapparaat om verdere samenwerking en afstemming.

2. Externe regie

In de gemeente is een goed ontwikkelde zorgstructuur aanwezig. De diverse overlegvormen zorgen dat jongeren met problemen besproken worden in multidisciplinaire verbanden en tussen de overlegvormen is sprake van overleg en afstemming. Echter jongeren met alcoholgebruik worden niet vaak besproken in deze overlegvormen. ITJ vindt het belangrijk dat signalen over jongeren die (overmatig) alcohol drinken met elkaar worden besproken. Sturing en ondersteuning vanuit de gemeente is nodig om dit te realiseren.

Verder is het nodig dat de regiegroep van de lokale aanpak of een ander overlegvorm binnen de zorgstructuur van Rijssen-Holten een actief platform is waar de gemeente met organisaties afspraken maakt over de inspanningen en resultaten van een ieder. Op dit moment ontbreekt een dergelijk structureel en actief platform. Daar kunnen dan ook cijfers en andere gegevens aan de orde komen om gerichte acties in te zetten of bij te stellen. Voor de gemeente ligt hier een taak om dit op te pakken. De gemeente zal hiervoor op strategisch en beleidsmatig niveau de regie moeten blijven nemen en uitbouwen. Op uitvoeringsniveau kan de gemeente ook andere partijen inschakelen als regievoerder.

5.6 En nu verder

De gemeente Rijssen-Holten heeft voor aanvang van het onderzoek aangegeven dat ze met de aanbevelingen van ITJ aan de slag wil gaan. ITJ vraagt de gemeente om nu samen met betrokken partijen, ouders en jongeren een verbeterplan op te stellen. ITJ zal aan de hand van dit plan de aanpak van alcoholgebruik onder jongeren in Rijssen-Holten de komende twee jaar volgen. Deze monitoring wordt afgesloten met een evaluatie van de aanpak, met de focus op bereikte resultaten door de gemeente.

Bijlage 1 Resultaten IVS

De GGD bevaart elke vier jaar scholieren onder andere naar hun alcoholgebruik. De meest recente gegevens uit dit onderzoek in de regio Twente dateerden uit 2007-2008. Nieuwe gegevens zijn pas in 2012 beschikbaar. ITJ heeft jongeren in 2010 bevaard over hun alcoholgebruik. De bevindingen hieronder komen uit dit onderzoek.

Het gaat hier nadrukkelijk niet om een representatief onderzoek op basis waarvan ITJ algemene uitspraken kan doen over hoe 'de' jeugd in Rijssen-Holtten tegenover alcoholgebruik staat. De resultaten geven wel een richting aan en een indicatie over het drinkgedrag van jongeren in de gemeente.

ITJ heeft via een Interactive Voting System (IVS) met stemkastjes 298 leerlingen van de 4 scholen voor voortgezet onderwijs in Rijssen-Holtten een aantal vragen voorgelegd over achtergrondkenmerken (leeftijd, geslacht, gezin, geloof), feitelijk drinkgedrag, opvattingen van ouders en van henzelf, invloed van vrienden en de beschikbaarheid van alcohol. De leerlingen zijn afkomstig van De Waerdenborch in Holtten en het Pius X college, CSG Reggesteyn en de Jacobus Fruytier scholengemeenschap in Rijssen.

Het betreft jongeren uit klas 1 van havo en vmbo, en jongeren uit klas 4 van het vmbo en 5 van de havo. Onder de ondervraagde scholieren in Rijssen-Holtten waren meer meisjes dan jongens (54% vs 46%). Het merendeel van de jongeren woont bij beide ouders. Ruim de helft van de jongeren heeft oudere broers en/of zussen. Ruim 40% van de ouders en de kinderen is protestants. Bijna een kwart van de ouders is katholiek. Er zijn meer leerlingen uit klas 1 bevaard, dit komt door de afwezigheid van een 5 havo-klas op 3 van de 4 scholen in Rijssen. De bovenbouw van de havo en het vwo van de drie scholen in Rijssen zijn gevestigd in omliggende gemeenten. Het aantal leerlingen is redelijk evenwichtig verdeeld over de 4 scholen.

De beantwoording van vragen via IVS gebeurt redelijk anoniem: leerlingen kunnen elkaars antwoorden nauwelijks zien. Leerlingen hebben dus geen reden om stoer of sociaal wenselijk te antwoorden. Toch is de betrouwbaarheid van de antwoorden altijd een punt van aandacht wanneer gevraagd wordt naar meningen en eigen gedragingen.

Om de betrouwbaarheid te vergroten heeft ITJ een aantal controlevragen opgenomen in de vragenlijst. Uit de antwoorden blijkt dat de leerlingen deze in ieder geval consistent hebben beantwoord. Als voorbeeld: de leerlingen die aangaven geen alcohol te drinken, hebben bij de drie vragen waarin geïnformeerd werd naar de hoeveelheid alcohol die ze dronken, in vrijwel alle gevallen nul glazen ingevuld.

De reden om twee verschillende leeftijdsgroepen te befragen (13 jaar versus 16/17 jaar) is dat jongeren tussen hun veertiende en zestiende beginnen met (fors) alcohol drinken. In deze leeftijdsgroep vindt een omslag plaats tussen nauwelijks drinken naar geregeld en steeds meer drinken.

Wie drinken er?

66% Van alle ondervraagde jongeren geeft aan wel eens alcohol te drinken. Uiteraard zit er verschil tussen de hogere klassen en de brugklassen: in klas 4/5 drinkt zo'n 90%, van de brugklassers zegt 52% wel eens alcohol gebruikt te hebben. Jongens drinken vaker alcohol dan meisjes, zowel in de brugklas als in klas 4/5.

			Geslacht		Totaal
			Jongen	Meisje	
klas 1	drink je wel eens alcohol?	Ja	48	44	92
		Nee	26	59	85
		Totaal	74	103	177
klas 4/5	drink je wel eens alcohol?	Ja	56	43	99
		Nee	4	8	12
		Totaal	60	51	111

Startleeftijd

Wat opvalt is de leeftijd waarop jongeren aangeven dat ze voor het eerst (een glas) alcohol gedronken hebben. Gevraagd naar hoe oud de jongeren waren toen ze voor het eerst een alcohol dronken, geeft 40% aan op of onder de 12 jaar.

• 12 jaar of jonger	40%
• 13 jaar	14%
• 14 jaar	14%
• 15 jaar	3%
• nooit alcohol gedronken	30%

Geloof

ITJ heeft gekeken of het geloof mogelijk een rol speelt in het feitelijk drinkgedrag van jongeren en hoe ouders tegenover dat drankgebruik staan. Daarvoor is aan de jongeren in de IVS gevraagd aan te geven wat hun geloof is. Op het CSG Reggesteyn en de Jacobus Fruytier scholengemeenschap zitten met name jongeren met een Protestants Christelijke geloofsrichting. De jongeren op het Pius X College hebben op de vraag naar hun religie vooral Rooms Katholiek ingevuld. En de jongeren op De Waerdenborch hebben op deze vraag verschillende geloofsrichtingen ingevuld. Om te zien of het geloof van invloed is op het feitelijk drinkgedrag is de data dan ook uitgesplitst naar de verschillende scholen. Dan blijkt dat (kleine) verschillen zichtbaar tussen het drinkgedrag van de jongeren op de verschillende scholen. Zo is het aantal jongeren dat **geen** alcohol drinkt in de brugklas op het Pius X College het hoogst (60%) en ligt het percentage voor de andere scholen tussen de 47% en 36%. Bij de vierde- en vijfde klassers is nog maar weinig verschil te zien tussen het aantal drinkers en niet drinkers in de verschillende scholen. Ook de houding van de ouders van de verschillende scholen tegenover het drankgebruik laten geen grote verschillen zien. Voor de

verzamelde gegevens in dit onderzoek constateert ITJ dat geloof niet het verschil uit lijkt te maken tussen al dan niet (veel) drinken en houding van ouders ten opzichte van alcoholgebruik. De gegevens hieronder zijn dan ook niet per school- of schooltype verder uitgesplitst.

Hoeveelheid?

Wanneer jongeren in klas 1 alcohol drinken gaat het (nog) niet om grote hoeveelheden (1 tot 3 glazen per week). De jongeren uit klas 4/5 drinken daarentegen gemiddeld per week meer dan 8 glazen. Hetzelfde zie je bij drinken op een avond in het weekend of bij vrienden thuis. In de bovenbouw zie je een verschil tussen jongens en meisjes in hoeveelheid drank die genuttigd wordt op een avond. De meeste meisjes geven aan tussen de 1 en 8 glazen op een avond te drinken. Veel jongens daarentegen zeggen tussen de 8 en 16 of zelfs meer dan 16 glazen drank als gewoon oor een avondje uit te beschouwen.

Hoeveel glazen alcohol drink je gemiddeld per week (inclusief het weekend)?

			geslacht		
			Jongen	Meisje	Totaal
Klas 1	Hoeveel glazen alcohol drink je gemiddeld per week (inclusief het weekend)?	0 glazen	44	86	130
		1-3 glazen	21	5	26
		4-8 glazen	2	2	4
		9-15 glazen	0	1	1
		16 glazen of meer	4	4	8
		Totaal	71	98	169
Klas 4/5	Hoeveel glazen alcohol drink je gemiddeld per week (inclusief het weekend)?	0 glazen	3	11	14
		1-3 glazen	7	13	20
		4-8 glazen	11	9	20
		9-15 glazen	8	11	19
		16 glazen of meer	30	9	39
		Totaal	59	53	112

Waar drinken ze?

De eerste klassers drinken (als ze alcohol drinken) thuis het meest en de bovenbouw het meest in de disco maar ook de keet is een plek waar jongeren in klas 4/5 in deze gemeente vaak drinken, net zoveel als thuis.

Waar drink je het meest? (in %)	Klas 1	Klas 4/5
Thuis	20%	14%
Vrienden	10%	17%
Café	1%	8%
Straat	7%	2%
Disco	3%	29%
Sportkantine	3%	4%
Keet of schuur	3%	16%
Geen alcohol	53%	11%
	N=177	N=101

Waarom drinken ze?

Nagenoeg iedereen heeft voorlichting op school gehad over alcohol, maar de kennis dat alcohol slecht voor je is, lijkt weinig invloed te hebben op het besluit van jongeren wel of niet te drinken. Erbij willen horen, en het feit dat iedereen drinkt, zijn de redenen om te gaan drinken. Meer dan de helft (56%) van de jongeren geeft aan dat alcohol een feestje ook gezelliger maakt.

Rol ouders

Volgens een derde (33%) van de brugklassers mogen ze van de ouders alcohol drinken. Tweederde van de brugklassers mag dus niet drinken van hun ouders. 42% houdt zich niet aan de regels van de ouders en drinkt toch alcohol. Ruim 91% van de 4/5 klassers mogen drinken van hun ouders.

			Ik mag van mijn ouders alcohol drinken		Totaal
			Ja	Nee	
Klas 1	drink je wel eens alcohol?	Ja	41	50	91
		Nee	17	69	86
	Totaal		58	119	177
Klas 4/5	drink je wel eens alcohol?	Ja	95	6	101
		Nee	9	2	11
	Totaal		104	8	112

Als ze niet mogen drinken, dan wordt het de jongeren niet al te moeilijk gemaakt om toch een keertje scheef te gaan: ouders zijn niet al te streng, ze krijgen soms, ondanks een verbod van hun ouders, toch bij speciale gelegenheden als Oud en Nieuw een drankje. Thuis is meestal voldoende drank aanwezig, maar ook buitenshuis is het niet moeilijk aan alcohol te komen; eersteklassers

geven aan dat wanneer zij alcohol bestellen in een disco, (sport)kantine of café, dit geregeld aan hen gegeven wordt.

Ruim 4 op de 10 jongeren geven aan dat er thuis tussen hen en de ouders niet gesproken wordt over het alcoholgebruik of dat er regels gesteld zijn aan het gebruik van alcohol (leeftijd, hoeveelheid, gelegenheid).

Veel jongeren uit de eerste klas geven aan dat ouders niet al te veel problemen maken wanneer ze aangeschoten zijn: 15% zegt dat ouders het toch niet in de gaten hebben (zien het niet of slapen al) 7% zegt dat ouders dat geen probleem vinden, 8% geeft aan dat zijn ouders dat liever niet hebben maar krijgt geen straf of preek. 11% geeft aan dat ouders het echt afkeuren, bij de resterende 59% is het nog nooit voorgekomen.

Bij de ouderejaars is het beeld nog iets milder: aangeschoten thuiskomen is geen probleem (34%) of ouders hebben het niet in de gaten (24%). Bij dronkenschap dalen deze percentages naar respectievelijk 23% en 7%. 26% geeft aan dat ouders het liever niet hebben dat ze dronken thuis komen. Slechts 3% geeft aan dat ouders het afkeuren wanneer de jongere aangeschoten thuiskomt, dit percentage stijgt naar 19% bij dronkenschap.

Waarom minder drinken?

Ruim driekwart van de jongeren heeft voorlichting gehad over de gevolgen van alcoholgebruik. Die kennis lijkt echter weinig invloed te hebben op het besluit van jongeren wel of niet te drinken.

Van de ouderejaars geeft een kwart aan dat ze minder of geen alcohol zouden drinken als ouders hen hier op zouden aanspreken. Een zelfde aantal twijfelt, de overige 50% geeft aan dat dit voor hen niet zou uitmaken: ze zouden gewoon blijven drinken.

Bij de eerste klassers is de invloed van ouders nog beduidend groter: 49% geeft aan dat ze zich hun drinkgedrag aanpassen als de ouders er iets van zouden zeggen. Ze willen geen problemen met hun ouders hierover krijgen.

Ruim een derde van de jongeren verwacht dat vrienden hen aanspreken op overmatig alcoholgebruik. In 40% van de gevallen is dit voor brugklassers een reden om minder of geen alcohol te drinken, bij de 4/5 klassers is dit aantal gedaald naar 19%.

Jongeren uit de 4/5 klas (zowel jongens als meisjes) geven aan dat dik worden van alcohol een van de belangrijkste redenen zou zijn om niet of minder te gaan drinken. Naast 'problemen met ouders' en 'problemen met politie' wordt door de 4/5 klassers ook het duurder worden van alcohol als argument genoemd om niet of minder te drinken. Voor de brugklassers zijn de belangrijkste redenen om niet of minder te gaan drinken de problemen met ouders en/of politie. Daarnaast geven zij aan dat kennis over schade van alcohol in het lichaam ook een reden is om minder of geen alcohol te drinken.

Bijlage 2 Doelen op de drie leefgebieden aan de hand van de 3 V's (voorlichting, voorzieningen en voorschriften)³⁶

1. Thuis (inclusief hokken en keten):

Voorlichting

Doelen:

- Inwoners van de gemeente Rijssen-Holt en (burgers en professionals), ontvangen informatie over alcohol en opvoeding.
- Meer dan de helft van de ouders en opvoeders erkent dat kinderen teveel alcohol drinken en weet dat ouders het alcoholgebruik van hun kinderen kunnen verminderen door zelf het goede voorbeeld te geven, grenzen te stellen en met hun kinderen over alcohol te praten.
- Ouders en opvoeders hebben minimaal eens per jaar de kans om deel te nemen aan een cursus waarbij alcohol en opvoeding een thema is.
- Jongeren die een keet of hok bezoeken en hun ouders krijgen voorlichting over gezond alcoholgebruik bij jongeren.

Voorzieningen

Doelen:

- Meer dan de helft van de ouders en opvoeders erkent dat kinderen teveel alcohol drinken en weet dat ouders het alcoholgebruik van hun kinderen kunnen verminderen door zelf het goede voorbeeld te geven, grenzen te stellen en beperkt alcohol in huis te hebben.
- Inzichtelijk maken op welke plekken jongeren zich verzamelen om alcohol te nuttigen.

Voorschriften

Doelen:

- Ouders en opvoeders weten hoe zij regels kunnen vaststellen m.b.t. alcoholgebruik door hun kinderen.
- Ouders en opvoeders weten hoe zij de vastgestelde regels kunnen naleven.

2. Onderwijs:

Voorlichting

Doelen:

- Scholen voor basis- en voortgezet onderwijs plaatsen alcoholmatiging nadrukkelijker op de agenda.
- Het aantal basisschoolleerlingen dat alcohol drinkt, neemt in de komende paar jaar in ieder geval niet toe. Hiermee stopt de toename van het aantal kinderen dat op jonge leeftijd drinkt.
- Meer dan de helft van de middelbare scholieren weet wanneer zij teveel alcohol drinken en weten welke risico's zij dan zelf lopen.
- Het gemiddelde aantal glazen dat de middelbare scholieren per keer drinken, neemt de komende paar jaar niet toe.

³⁶ Uit *Hep ie fris? Alcoholmatiging jeugd in de gemeente Rijssen-Holt en 2006-2010* (hoofdstuk 5)

- Er wordt een werkgroep De Gezonde en Veilige School opgezet.

Voorzieningen

Doelen:

- De verkrijgbaarheid van alcohol op school en schoolfeesten wordt aan banden gelegd.

Voorschriften

Doelen:

- De vier VO scholen hebben een duidelijk reglement t.a.v. alcoholgebruik en alcoholverstrekking (regels plus sancties bij overtreden).

3. Vrije Tijd

Voorlichting

Doelen:

- Jongeren die uitgaan, die kerkelijk actief zijn, sporten en bij het Sociaal Cultureel Werk (SCW) komen worden aan het denken gezet over hun eigen alcoholgebruik.
- Professionals in de sport, het SCW, in de kerk en in de horeca krijgen voorlichting over alcoholgebruik en jongeren (risico's en wat kan je doen).

Voorzieningen

Doelen:

- (Tijdelijk) alcoholvrij maken van een sportkantine als voorbeeld en statement.
- Geen Happy Hours meer.
- Tijdens evenementen wordt alleen evenementenbier (lager alcoholpromillage) geschonken.

Voorschriften

Doelen:

- De gemeente sluit een convenant af met horeca en politie voor alcoholmatiging.
- De horecaondernemers en winkeliers verscherpen de handhaving van de wettelijke leeftijdsgrens voor de verkoop van alcohol.
- De politie voert scherper toezicht en extra controles uit en verhoogt haar aanwezigheid bij plekken waar overtredingen kunnen voorvallen.
- Het jeugd- en jongerenwerk en sportclubs versterken het alcoholbeleid waar de Drank- en horecawet toe verplicht.

Bijlage 3 Suggesties voor een verbeterde aanpak vanuit de Group Decision Room

Tijdens de GDR-sessies konden de deelnemers oplossingen bedenken om op de korte en lange termijn het alcoholgebruik onder jongeren in Rijssen-Holten te verminderen of te voorkomen. Hieronder een selectie van de suggesties.

- Kind EN ouders op cursus als kind buitensporig veel drinkt.
- Ouderavonden op school waarbij andere organisaties worden uitgenodigd.
- Aanpassen van de leeftijd waarop alcohol verkrijgbaar is: 18 jaar en ouder zwak alcoholisch - 21 jaar en ouder sterk alcoholisch.
- Betrek de kerken (jeugdverenigingen) Nodig andere organisaties uit op een jeugdvereniging.
- Beroepskrachten melden het negeren van leeftijdsgrens horeca bij gemeente, politie, voedsel/warenautoriteit.
- Jongeren confronteren met extreme consequenties van drinkgedrag... dag/nacht mee opstap met een zwerver etc.
- Iedereen dezelfde boodschap uitdragen: onder de 16 (of liever nog 18) jaar niet. Dus draagvlak hiervoor vergroten. Bijvoorbeeld door belonen van de verenigingen die dit doen.
- Herhaaldelijk aandacht vragen voor alcoholmatiging binnen de netwerken in een zo breed mogelijke zin, terug laten komen in gemeenteraadsvergaderingen, aandacht op de kabelkrant, in het kerkblaadje, de dominee, folders in de supermarkt en op andere prominente plekken, voorafgaand aan voetbalwedstrijden en andere sporten laten omroepen, in de plaatselijke krant artikelen aanbieden.
- Ouders meer bewustmaken van keuzes en effecten van keuzes van hun kind.
- Laten zien dat geen alcohol drinken veel stoerder is bijvoorbeeld door te laten zien wat je allemaal kunt bereiken met topsport.
- Bied een alternatief voor alcohol: bedenk iets waardoor het gezellige effect binnen een groep ook ervaren wordt zonder alcohol.
- Waarschuwingsetiket op alle flessen waar alcohol in zit, overheid verplichten aan de fabrikant.
- Uitwisselingsplatform (digitaal?) voor goede ideeën. Ook kan een vereniging/organisatie zich hier registreren als men binnen alcoholmatiging een beleid heeft en dit wil delen. Kan worden gebruikt als input voor een verkiezing van ' frisse organisatie van het jaar' en als beloning bijv. een tegoed voor frisdrank. Maak je als organisatie ook nog eens goede sier naar ouders.
- Aandacht voor zelfvertrouwen van jongeren. Niet met de groep meelopen maar je eigen keuzes kunnen en durven maken. Door training zorgen dat jongeren alcohol afslaan en niet meedrinken zien zitten.
- Organiseren van alcoholvrije week in de gemeente.
- Opnemen in voorwaarden voor alcoholregels in subsidie verordeningen.

- In contact treden met vrijwilligersorganisaties die werken met jongeren, onderwerp breed bespreken.
- Maak plaatselijk afspraken met collega scholen over het alcohol beleid en vooral de uitvoering daarvan.
- BN'ers die het niet drinken promoten door hun voorbeeldfunctie, waaraan de jeugd zich weer kan spiegelen. Dus geen Theo Jansentjes, maar nuchtere topsporters of andere BN'ers.
- Zorg voor creatieve proeven met simulatoren om de gevolgen in verkeer en sport aan te tonen. Maak het tastbaar.
- Alle scholen BO en VO alcoholvrij!
- Jongeren stage laten lopen in revalidatiecentra of korsakov kliniek.
- Feest-tips: hoe zorg je dat je (bijvoorbeeld) examenfeest niet uit de hand loopt.
- Jongeren die veel gedronken hebben langs scholen laten gaan en uitleggen wat dit men hen gedaan heeft en hoe ze minder zijn gaan drinken.
- Weerbaarheidstrainingen integreren in verslavingspreventie.
- Voortzetting van Happy Fris.
- Jongeren stimuleren een niet drinken afspraak met elkaar te maken.
- Twittergroep over alcohol starten
- Voorlichting met ervaringsdeskundigen maken nog steeds indruk.
- Standaard vraag opnemen over alcoholgebruik in aanmeldingsformulieren bij hulpvragen.
- Voorlichting, voorlichting, voorlichting, en natuurlijk voorlichting.
- Eerder in gesprek gaan met ouders.
- Vastleggen van de cijfers van alcoholmisbruik, dit herhaaldelijk via pers/internet publiekelijk te maken.
- Ouders betrekken over dit vraagstuk via het verenigingsleven waar van zichzelf of hun kind deel uit maakt.
- Peers in zetten: eigen peergroup oprichten in Rijssen, voortkomend uit school, sport en verenigingsleven.

Naast de hiervoor genoemde suggesties kwamen de volgende thema's aan de orde:

Gezondheid

Waar ligt de grens als het gaat om alcoholgebruik? Wanneer heeft een jongere een probleem en wanneer niet? We moeten het eens worden over de normen rond gezondheid.

Bewustwording en voorlichting

Jongens kijken anders tegen drinken aan dan meisjes. De bewustwording van hun eigen drinkgedrag verloopt dus ook anders. Daar moet je rekening mee houden bij het uitvoeren van bijvoorbeeld lespakketten.

Ketenbeleid

De gemeenten heeft afspraken gemaakt met keeteigenaren. Er zijn ledenlijsten met jongeren die gebruik maken van de keten en ouders hebben een verklaring moeten ondertekenen. Toch kan het

toezicht beter. Zijn alle keten in beeld? Ouders denken zicht te hebben op wat jongeren in de keten drinken, maar is dat zo? Ook bij tentfeesten kan het toezicht beter.

Signalering

Als er jongeren in het ziekenhuis terechtkomen met en alcoholvergiftiging, zijn we te laat geweest met signalering. Het zijn de matige drinkers en de jongeren die misschien op het punt staan te gaan drinken, die we over het hoofd zien. Ook de signalen van matige drinkers moeten we oppikken, bijvoorbeeld door te kijken naar de omgeving van de jongere: ouders en gezin. Dronken ouders of een zelfmoordpoging zijn ook signalen, die bijvoorbeeld de huisarts kan oppikken. De signalering door de huisarts wordt makkelijker als het geen extra papierwerk betekent.

Binnen het vrijwilligerswerk komen veel signalen van alcoholgebruik binnen, alleen zijn daar geen instrumenten om daadwerkelijk iets te doen. Dat loopt doorgaans via de professionals. De kerken treden alleen op als het gaat om problemen met alcohol of drugs. Ze zouden meer aandacht kunnen besteden aan alcoholgebruik.

Maak hardere afspraken over de verantwoordelijkheid van signalering. Sportverenigingen kunnen hier een rol in spelen met voorlichting en controle op het alcoholgebruik van de 'gewone', niet-excessieve drinkers. Scholen moeten alert zijn op leerlingen die met een kater in de les verschijnen. De betrokken partijen moeten gebruik maken van elkaars expertise bij het herkennen van signalen.

Integraal werken

Het integraal werken kan verbeteren als alle betrokkenen niet alleen hun verantwoordelijkheid als professional, maar ook als mens nemen. Een straathoekwerker die een keet tegenkomt die niet op de lijst staat, moet dat doorgegeven aan de gemeente. Het gaat dus niet alleen om formele regelingen, maar ook om een praktische aanpak.

Commitment kweken

Je doel is pas bereikt als een jongere niet vanwege repressieve maatregelen, maar uit vrije wil niet meer drinkt. Dat lukt alleen als de oplossingen die we toepassen zijn gericht op de leefwereld van jongeren. Ook ouders spelen een belangrijke rol in het creëren van commitment bij hun kind.

Sociale weerbaarheid

Een deel van de oplossing ligt bij het vergroten van de sociale weerbaarheid van jongeren. Ze moeten leren hoe ze kunnen omgaan met groepsdruk. Jongeren die zich sociaal sterk voelen, hebben geen alcohol nodig om zich in een groep te handhaven. Wellicht moeten we ons ook op ouders richten als het gaat om sociale weerbaarheid. Bij hen speelt sociale acceptatie en groepsdruk ook.

Goed voorbeeld

Het komt nu nog voor dat er een bierkar staat bij sportevenement of bij schoolevenementen voor basisschoolleerlingen; dat draagt bij aan de sociale acceptatie van alcohol. Scholen moeten overwegen zich te presenteren als alcoholvrije plek, zodat ze hun leerlingen het goede voorbeeld

geven. Kies een norm die geaccepteerd is en die je kunt handhaven, zoals geen alcohol onder de 16 jaar.

Cultuuromslag

Alcoholgebruik is gekoppeld aan het weekend, lol maken. Maar: 'zonder bier ook plezier'. We moeten af van het idee dat het alleen gezellig wordt als er alcohol wordt gedronken. En van het idee dat het normaal is om je kinderen alcohol aan te bieden.